

www.e-rara.ch

Omnes quae extant D. Hieronymi Stridonensis lucubrationes

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Basileae, [1536-1538]

Universitätsbibliothek Basel

Shelf Mark: FM1 II 1-6

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-62470>

Commentariorum Hieronymi in Matthaeum liber tertius

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

A COMMENTARIORVM HIERONYMI
in Matthaeum liber tertius.

Enit Iesus in partes Caesarea Philippi.]
Philippus iste est frater Herodis de quo su-
pra diximus, tetrarcha Iturea & Trachoni-

tidis re-

gionum:

qui in honore Tibe-
rij Caesaris, Caesarea
Philippi, quae nunc Pa-
neae dicitur, appella-
uit, & est in provin-
cia Phoenices: imita-
tus Herodē patrem,
qui in honorem Au-
gusti Caesaris appella-
uit caesarea, quae pri-
us Stratonis uoca-
batur, & ex nomine
filiae eius Iuliae tras
Iordanem extruxit.
Ille locus est Caesarea
Philippi, ubi Iorda-
nis oritur ad radices
Libani, & habet du-
os fontes, unum no-
mine Ior, & alterum
Dan: qui simul mixti
Iordanis nomen effi-
ciunt. b ¶ Et inter-
rogabat discipulos
suos, dicens: &c.] Nō

dixit, quem me dicunt esse homines, sed filium ho-
minis: ne iactanter de se quarere uideretur. Et nota quod
ubicunque scriptum est in ueteri testamento, filius homi-
nis, in Hebraeo, filius Adam positum sit. Illud quoque quod
in psalmo legimus: Filij hominum usquequo graui corde:
in Hebraeo dicitur, filij Adam. Pulchre autem interrogat:
Quem dicunt homines esse filium hominis: quia qui de
filio hominis loquuntur, homines sunt: qui uero diuini-
tatem eius intelligunt, non homines, sed dei appellatur.

c ¶ At illi dixerunt: Alij Ioannem baptistam, alij autem
Heliam &c.] Miror quosdam interpretes causas erro-
rum inquirere singulorum, & disputationē longissimam
texere: quare dominum nostrum Iesum Christum, alij
Ioannem putauerint, alij Heliam, alij Hieremiam, aut u-
num ex prophetis: cum sic potuerint errare in Helia &
Hieremia: quomodo Herodes errauit in Ioanne, dicens:

Mar. 6. b Quem ego decollaui Ioannem, ipse surrexit a mortuis,
& uirtutes operantur in eo. d ¶ Vos autem quem me
esse dicitis &c.] Prudens lector attende, quod ex conse-
quentibus textibus sermonis, apostoli nequaquam homi-
nes, sed dei appellantur. Cū enim dixisset: Quem dicunt
homines esse filium hominis: subiicit: Vos autem quem me
esse dicitis: Illis quia homines sunt humana opinantib.
uos qui estis dei quem me esse existimatis: Petrus ex per-
sona omnium apostolorum profertur: Tu es Christus
filius dei uiui. Deum uiuum appellat ad distinctionem
eorum deorum qui putantur dei, sed mortui sunt: Satur-
num, Iouem, Cererem, Liberum, Herculem, & cetera ido-
lorum portenta significans. e ¶ Respondens autem Iesus
dixit ei: Beatus es Simon &c.] Testimonio de se aposto-
li reddidit uicem. Petrus dixerat: Tu es Christus filius dei
uiui: mercedem recepit uera confessio: Beatus es Simon
Bariona. Quare: quia nō reuelauit tibi caro & sanguis,
sed reuelauit pater. Quod caro & sanguis reuelare non
potuit, spiritus sancti gratia reuelatum est. Ergo ex con-
fessione sortitur uocabulum quod reuelationem ex spi-
ritu sancto habeat: cuius & filius appellandus sit. Si qui-
dem Bariona in nostra lingua sonat, filius columbae. Alij
simpliciter accipiunt, quod Simon, id est, Petrus, sit fi-
lius Ioannis, iuxta alterius loci interrogationē: Simon

¶ Enit autem Iesus in partes Caesarea
Philippi, & interrogabat discipulos su-
os, dicens: Quē dicunt homines esse fi-
lium hominis? At illi dixerunt: Alij Io-
annem baptistam, alij autem Heliam:
alij uero Hieremiam, aut unum ex prophetis. Dicit illis
Iesus: uos autem quem me esse dicitis? Respondens Si-
mon Petrus dixit: Tu es Christus filius dei uiui. ¶ Re-
spondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona:
quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus
qui in caelis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, &
super hanc petram aedificabo ecclesiam meam: & por-
tae inferi non praeualebunt aduersus eam. Et dabo
tibi clauēs regni caelorum. Et quodcunque ligaueris super
terram, erit ligatum in caelis: & quodcunque solueris su-
per terram, erit solutum in caelis. ¶ Tūc praecepit discipu-
lis suis ut nemini dicerent: quia ipse esset Iesus Christus.

Exinde

Ioannis diligis me? Qui respondit: Domine tu scis. Et uo-
lunt scriptorum uitio deprauatum: ut pro Bariona,
hoc est, filius Ioannis, Bariona scriptum sit, una de tra-
cta syllaba. Iohāna autem interpretatur domini gratia.

utrunque autem nomen mystice intelligi potest, quod &
columba, spiritus san-
ctus, & gratia dei, do-
num significet spiri-
tuale. Illud quoque quod
ait: Quia caro & san-
guis non reuelauit
tibi, apostolica narra-
tioni comparatur, in
qua ait: Continuo nō
acqueui carni & san-
guini: Carnem ibi &
sanguinem, Iudaeos si-
gnificans: ut hic quoque
sub alio sensu demon-
stretur: quod ei non
per doctrinam phari-
saeorum, sed per dei
gratiam Christus dei fi-
lius reuelatus sit.

f ¶ Et ego dico tibi.]
Quid est quod ait: Et
ego dico tibi? Quia
tu mihi dixisti: Tu es
Christus filius dei ui-
ui, & ego dico tibi, nō
sermone casto, & nul-
lum habere opus, sed

dico tibi: quia meum dixisse, fecisse est. g ¶ Quia tu es
Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam
&c.] Sicut ipse lumen apostolis donauit, ut lumen mun-
di appellarentur: cetera quoque ex domino sortiti sunt uoca-
bula: ita & Simoni qui credebat in petram, Christum,
Petri largitus est nomen. Ac secundum metaphoram pe-
trae, recte dicitur ei: Aedificabo ecclesiam meam super
te. h ¶ Et portae inferi non praeualebunt aduersus eam
&c.] Ego portas inferi reor uitia atque peccata: uel cer-
te haereticorum doctrinas, per quas illecti homines du-
cuntur ad tartarum. Nemo itaque putet de morte dici,
quod apostoli conditioni mortis subiecti non fuerint:
quorum martyria uideat coruscare. i ¶ Et dabo tibi cla-
ues regni caelorum. Et quodcunque &c.] Istum locum
episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de
pharisaeorum assumunt supercilio: ut uel damnent in-
nocentes, uel soluere se noxios arbitrentur: cum apud
deum non sententia sacerdotum, sed reorum uita quae-
ratur. Legimus in Leuitico de leprosis: ubi iubentur, ut
ostendant se sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc
a sacerdote immundi fiant: nō quo sacerdotes leprosos
faciant & immundos, sed quo habeant noticiam leprosi
& non leprosi, & possint discernere qui mundus, qui ue-
nimundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos
mundum uel immundum facit: sic & hic alligat, uel sol-
uit episcopus & presbyter: nō eos qui in fontes sunt uel
noxii: sed pro officio suo, cum peccatorum audierit ua-
rietates, scit qui ligandus sit, qui ue soluendus. k ¶ Tūc
praecepit discipulis suis ut nemini diceret, quia ipse esset
Iesus Christus &c.] Supra mittens discipulos ad pra-
dicandum, iusserat eis ut annuntiarent aduentum suum:
hic praecipit, ne se dicant esse Iesum Christum. Mihi ui-
detur aliud esse Christum praedicare, aliud Iesum Chri-
stum. Christus commune dignitatis est nomen: Iesus pro-
prium uocabulum saluatoris. Potest autem fieri ut idcir-
co ante passionem & resurrectionem se noluerit prae-
dicari: ut completo postea sanguinis sacramento, oppor-
tunius apostolis diceret: Euntes docete omnes gentes &c. Matth. ult.
Quod ne quis putet nostram tantum esse intelligentiam, &
non sensus euangelici: quae sequuntur, causas prohibita-
tunc

f 166

i

g 167

x

h 168

ii

Leuit. 14. 4

Matth. ult.

A tunc prædicationis exponunt. a ¶ Exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Hierosolimam, & multa pati à senioribus & scribis &c.] Et est sensus: Tunc me prædicate, cū ista passus fuero: quia non pdest Christū publice prædicare, & eius uulgare in populis maiestatem, quæ post paululum flagellatum uisuri sint & crucifixum, & multa pati à senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum. Et nūc Iesus multa patitur ab his qui rursus sibi crucifigunt filium dei, & cum seniores putentur in ecclesia, & principes sacerdotum: simplicem sequentes literam, occidunt filium dei, qui totus sentitur in spiritu. b ¶ Et assumens eum Petrus &c.] Sape diximus nimis ardoris amoris quam maximi fuisse Petrum in domino saluatorem. Quia ergo post confessionem suam, qua dixerat: Tu es Christus filius dei uiui, & primum saluatoris quod audierat: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui

in coelis est: repete audiuit à domino, oportere se ire Hierosolimam ibique multa pati à senioribus & scribis & principibus sacerdotum & occidi, & tertia die resurgere: non uult destruere confessionem suam: nec putat fieri posse, ut filius dei occidatur: assumit que eum in affectum suum, uel separatim ducit, ne presentibus ceteris condiscipulis magistrum uideatur arguere, & cœpit increpare illum amantis affectu & optatis dicere: Absit à te domine. Vel ut melius habetur in Græco: *ἄσπασθαι σε, ὁ κύριος*, hoc est, propicius sis tibi domine, non erit tibi hoc: Non potest fieri, nec recipiunt aures meæ ut dei filius occidendus sit. Ad quem dominus conuersus ait: Vade retro me satana, scandalum mihi es. Satanas interpretatur, aduersarius, siue contrarius. Quia contraria, inquit, loqueris uoluntati meæ: debes aduersarius appellari. Multi putant quod non Petrus correptus sit, sed aduersarius spiritus: qui hæc dicere apostolum suggerebat. Sed mihi hic error apostolicus & de pietatis affectu ueniens, nunquam incentiuum diaboli uidebitur. Vade retro me satana. Diabolo dicitur: Vade retro. Petrus audit: Vade retro me, hoc est, sequere sententiam meam: quia non sapis ea quæ dei sunt, sed quæ hominum. Meæ uoluntatis est & patris, cuius ueni facere uoluntatem: ut pro hominum salute moriar: tu tuam tantum considerans uoluntatem: non uis granum tritici in terram cadere, ut multos fructus afferat. Prudens lector inquirat quomodo post tantam beatitudinem: Beatus es Simon Bariona. Et: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non preualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauēs regni cœlorum. Et quod ligaueris uel solueris super terram, erit ligatum uel solutum in cœlo: nunc audiat: Vade retro me satana, scandalum mihi es. Aut quæ sit tam repentina conuersio, ut post tanta præmia, satanas appelletur. Sed si consideret qui

hoc querit, Petro illam benedictionem & beatitudinem ac potestatem, & ædificationem super eum ecclesiæ, in futuro promissam, non in presenti datam intelliget. Aedificabo, inquit, super te ecclesiam meam, & portæ inferi non preualebunt aduersus eam, & dabo tibi clauēs regni cœlorum: omnia de futuro. Quæ si statim dedisset ei, nunquam in eo praua confessio error inuenisset locum. c ¶ Tunc Iesus dixit discipulis suis: Si quis uult post me uenire, &c.] Qui deponit ueterem hominem cum operibus suis, denegat semetipsum, dicens: Vito

autem non ego, uiuit uero in me Christus: tollitque crucem suam, & mundo crucifigit. Cui autem mundus crucifixus est, sequitur dominum crucifixum. d ¶ Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua &c.] Pro Israel datur commutatio Aegyptus & Aethiopia, & Syene: pro anima humana illa sola est retributio, quam psalmista canit: Quid retribuā domino pro omnibus quæ retribuit mihi: Calicem

salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. e ¶ Filius enim hominis uenturus est &c.] Petrus ad prædicationem dominicæ mortis scandalizatus, sententia domini fuerat increpatus: prouocati discipuli, ut abnegarent se & tollerent crucem suam, & morientium animo sequerentur magistrum. Grandis terror audientium, & qui posset principem apostolorum perterritum, etiam alios metum inijcere: idcirco tristibus læta succedunt, & dicit: Filius hominis uenturus est in gloria patris sui cum angelis suis. Times mortem, audi gloriam triumphantis. Vereris crucem, ausculta angelorum ministeria. Et tunc, inquit, reddet unicuique secundum opera eius. Non est distinctio Iudæi & ethnici, uiri & mulieris, pauperum & diuitum: ubi non personæ, sed opera cōsiderantur. f ¶ Amen dico uobis: sunt quidam de hic stantibus qui non &c.] Terrorem apostolorum spe medicari uoluerat promissorum, dicens: Filius hominis uenturus est in gloria patris sui cū angelis suis. Insuper auctoritate iudicis addita, & reddet unicuique secundum opera sua. Poterat apostolorum tacita cogitatio, istiusmodi scandalum sustinere. Occisionem & mortem nunc dicis esse uenturam: Quod autem promittis te affuturum in gloria patris cum angelorum ministerijs & iudicis potestate, hoc in dies erit, & in tempora longa differetur. Præuidens ergo occultorum cognitor quid possent obijcere: presentem timorem, presenti compensat premio. Quid enim dicit: Sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec uideant filium hominis uenientem in regno suo: ut qualis est postea uenturus, ob incredulitatem uestram presenti tempore demonstretur. Cap. XVII

ET post dies sex assumens Iesus Petrum & Iacobum fratrem eius &c.] Quare Petrus & Iacobus & Ioannes in quibusdam euangeliorum locis separentur à ceteris: aut quid priuilegiū habeant extra alios apostolos, crebro

A crebro diximus: Nunc queritur quomodo post dies sex assumpserit eos, & duxerit in montem excelsum seorsum: cum Lucas euangelista octonarium numerum ponat. **Luc. 8. d.** Sed facilis responsio est: quia hic medij ponuntur dies: ibi primus additur & extremus. Non enim dicitur: Post dies octo assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem, sed die octauo. **a** ¶ Ducit illos in montem excelsum seorsum &c.] Ducere ad montana discipulos pars regni est. Ducuntur seorsum: quia multi uocati, pauci uero electi. **b** ¶ Et transfiguratus est ante eos &c.] Qualis futurus est tempore iudicandi, talis apparuit apostolis. Quod autem dicit: transfiguratus est ante eos: nemo putet pristinam eum formam & faciem perdidisse: uel amisisse corporis ueritatem, & assumpsisse corpus uel spirituale, uel aereum: sed quomodo transformatus sit, euangelista demonstrat, dicens. **c** ¶ Et resplenduit facies eius sicut sol: uestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix &c.] Vbi splendor faciei ostenditur & candor describitur uestitum: non substantia tollitur, sed gloria commutatur. Resplenduit facies eius sicut sol. Certe transformatus est dominus in eam gloriam qua uerturus est postea in regno suo. Transformatio splendorem addidit, faciem non subtrahit. Esto corpus spirituale fuerit: num & uestimenta mutata sunt: quae in tantum fuere candida, ut alius euangelista dixerit, qualis fullo super terram non potest facere. Quod autem fullo super terram potest facere, corporale est, & tactui subiaceret, & non spirituale & aereum: quod inuadat oculis, & tantum in phantasmate conspiciatur. **d** ¶ Et ecce apparuit illis Moyses & Elias cum eo loquentes &c.] Scribis & pharisaeis tentantibus se, & de caelo signa poscentibus dare noluit: sed prauam consultationem confutauit responsione prudenti. Hic uero ut apostolorum augeat fidem, dat signum de caelo: Elias inde descendente quo conscenderat, & Moyse ab inferis resurgente: quod & Achaz per Esaiam praecipitur: ut petat sibi signum de excelsis aut de inferno. Nam quod dictum est: Apparuit illis Moyses & Elias cum eo loquentes, & in alio refertur euangelio nunciasse ei quae Hierosolymis passurus esset: lex ostenditur & propheta: qui & passionem domini & resurrectionem crebris uocibus nuntiarent. **e** ¶ Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum Domine, bonum est nos hic esse &c.] Qui ad montana conscenderat, non uult ad terrena descendere: sed semper in sublimibus perseverare. **f** ¶ Si uis, faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, Moysi unum, &c.] Erras Petre: si cut & alius euangelista testatur: Nescis quid dicas: Noli tria tabernacula querere: cum unum sit tabernaculum euangelij, in quo lex & propheta recapitulanda sunt. Si autem quaris tria tabernacula, nequaquam seruos cum domino conferas: sed fac tria tabernacula, imò unum patris, & filii, & spiritui sancto: ut quorum est una diuinitas, unum sit & in pectore tuo tabernaculum. **g** ¶ Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce uox &c.] Quia imprudenter interrogauerat, propterea responsionem domini non meretur: sed pater respon-

det pro filio, ut uerbum domini compleretur: Ego testimonium non dico pro me, sed pater qui me misit, ipse pro me dicit testimonium. Nubes autem uidetur lucida & obumbrat eos: ut qui carnale frondibus aut tentorijs querebant tabernaculum, nubis lucidae operirentur umbraculo. Vox quoque de caelo patris loquentis auditur, quae & testimonium perhibeat filio, & Petri errore sublatum, doceat ueritatem: imò per Petrum ceteros apostolos. Hic est, alius filius meus dilectus: huic figendum est tabernaculum, huic obtemperandum. Hic est filius, illi serui sunt. Moyses & Elias debent & ipsi uobiscum in perennalibus cordis sui domino tabernaculum praeprare. **h** ¶ Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt ualde &c.] Triplicem ob causam pauore terrentur: uel quia se errasse cognouerant: uel quia nubes lucida o-

peruerat eos: aut quia dei patris uocem loquentis audierant: quia humana fragilitas conspectu maioris gloriae ferre non sustinet, ac toto animo & corpore contremiscens ad terram cadit. Quanto quis ampliora quaesierit, tanto magis ad inferiora collabatur, si ignorauerit mensuram suam. **i** ¶ Et accessit Iesus & tetigit eos &c.] Quia illi latebant & surgere non poterant, ipse clementer accedit, & tangit eos: ut tactu timorem fuget, & debilitata membra solidentur. **k** ¶ Dixitque eis: Surgite, & nolite timere &c.] Quos manu sanauerat, sanat imperio. Nolite timere. Primum timor expellitur, ut postea doctrina tribuatur. **l** ¶ Leuantes autem oculos suos, neminem uiderunt nisi solum Iesum &c.] Rationabiliter postquam surrexerunt, non uiderunt nisi solum Iesum: ne si Moyses & Elias perseverassent cum domino, patris uox uideretur incerta: cui potissimum daret testimonium. Videt ergo Iesum stantem ablata nube, & Moysen & Eliam euasisse: quia postquam legis & prophetarum umbra discesserit: quae uelamento suo apostolos texerat, utrumque in euangelio reperitur. **m** ¶ Et descendentibus illis de monte, praecipit Iesus, dicens: Nemini dixeritis uisionem, donec filius hominis a mortuis resurgat &c.] Futuri regni praemeditatio, & gloria triumphantis demonstrata fuerat in monte. Non ergo uult hoc in populos praedicari: ne & incredibile esset pro rei magnitudine, & post tantam gloriam apud rudes animos, sequens crux scandalum faceret. **n** ¶ Et interrogauerunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo scribamus dicere, quod Eliam oporteat &c.] Nisi causas nouerimus, quare interrogauerint discipuli super Eliae nomine, stulta uidetur & extraordinaria eorum interrogatio. Quid enim pertinet ad ea quae supra scripta sunt, de Eliae aduentu querere? Traditio pharisaeorum est, iuxta Malachiam prophetam, qui est nouissimus in duodecim, quod Elias teniat ante aduentum saluatoris, & reducat cor patrum ad filios, & filiorum ad patres, & restituat omnia in antiquum statum. Aestimant ergo discipuli transformationem gloriae hanc esse quam in monte uiderant, & dicunt: Si iam uenisti in gloria, quomodo praecursor tuus non apparet: maxime quia Eliam uiderant recessisse. Quando autem ad-

c 2 ciunt

Malach. 4. b

173
VI

A ciunt: Scriba dicunt quod Eliam oporteat primum uenire: primum dicendo ostendunt, quod nisi Elias uenerit, non sit secundum scripturas saluatoris aduentus. **a** ¶ At ille respondens, ait illis: Elias quidem uenturus est & restituet omnia &c.] Ipse qui uenturus est in secun-

do saluatoris aduentu iuxta corporis figurem: nunc per Ioannem uenit in uirtute & spiritu. **b** ¶ Et non cognouerunt eum: sed fecerunt in eo quaecumque uoluerunt &c.] Hoc est, spreuerunt & decollauerunt eum.

b 174 **II** ¶ Sic & filius hominis passurus est ab eis &c.] Quaritur autem cum Herodes & Herodias Ioannem interfecerint: quomodo ipsi Iesum quoque crucifixisse dicantur: cum legamus eum a scribis & pharisaeis interfectum. Et breuiter respondendum, quod

c 175 **V** & in Ioannis nec phariseorum factio confenserit, & in occisione domini Herodes iunxerit uoluntatem

d 176 **II** suam: qui illudum atque despectum remiserit ad Pilatum ut crucifigeret eum. **d** ¶ Domine, miserere filio meo: quia lunaticus est, & male patitur:

e 177 **X** nam saepe cadit in ignem, &c.] Quam ob causam demon obferuas lunae cursum, corripit hoīes: & per creaturas infamare studeat creatorē, supra diximus. Mihi autē uidetur iuxta Tropologiam lunaticus esse, qui per horarum momenta mutatur ad uitia: nec persistit in coepto, sed crescit atque de-

crescit, & nunc in ignem fertur, quo adulterantium corda succensa sunt: nunc in aquas, quae non ualent extinguere charitatem. Quod autem dicit: Obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum: latenter accusat apostolos: cum impossibilitas curandi, interdum non ad imbecillitatem curantium, sed ad eorum qui curandi sunt fidem referatur: dicente domino: Fiat tibi secundum fidem tuam. **e** ¶ Respondens autem Iesus, ait: O generatio incredula & peruersa, &c.] Non quod tadio superatus sit, mansuetus ac mitis: qui non aperuit, sicut agnus coram tondente, os suum: nec in uerba furoris eruperit: sed quod in similitudinem medici, si aegrotum uideat contra sua praecepta se gerere dicat: Vsq̄ quo accedam ad domum tuam, quousque artis perdam industriam: me aliud iubente, & te aliud perpetrante: Intantum autem non est iratus homini, sed uitio, & per unum hominem Iudaeos arguit infidelitatis, ut statim intulerit: Afferte eum huc ad me. **f** ¶ Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo demonium &c.] Non ille qui patiebatur, sed demon debuerat increpari. Siue increpauit puerum & exiuit ab eo demon: quia propter peccata sua, a damone fuerat oppressus. **g** ¶ Et dixerunt: quare nos non potuimus eijcere illum? Dicit illis Iesus: Propter incredulitatem uestram &c.] Hoc est quod in alio loco dicit: Quaecumque

in nomine meo petieritis, credentes accipietis. Ergo quod tiens non accipimus: non praestantis est impossibilitas, sed culpa deprecantium. **h** ¶ Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic &c.] Putant aliqui fidem grano sinapis comparatam paruum dici, quo re-

gnum celorum granum no sinapis conferatur, cum Apostolus dicat: **i** Cor. 13. Et si totam fidem habueris, ita ut montes transferam. Ergo magna est fides quae grano sinapis coaequatur. Montis translatio non eius significatur quem oculis carnis aspicimus, sed illius qui a domino translatus fuerat ex lunatico. Quod enim ait: Dicetis monti huic: transi hinc, & transibit: de damone intelligitur. Ex quo stulticia coarguendi sunt, qui contendunt apostolos omnesque credentes, ne paruam quidem habuisse fidem: quia nullus eorum montes transtulerit. Neque enim tantum prodest mortis de alio in alium locum translatio, & uana signorum quarenda ostentio, quantum in utilitatem omnium iste mos transferendus est: qui per prophetam dicitur corrumpere omnem terram. **i** ¶ Hoc autem genus non efficitur, nisi per orationem & ieiunium &c.]

Dum docet quomodo nequissimus demon possit expelli, omnes instituit ad uitam. **k** ¶ Conuersantibus autem eis in Galilaea, dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum, & occident eum, & tertio die resurget &c.] Semper prosperis miscet tristitia: ut cum repente uenerint, non terreant apostolos, sed a praemeditatis ferantur animis. Si enim contristat eos quod occidendus est, debet latificare quod die tertio dicitur resurrecturus. Porro quod contristantur, & contristantur uehementer, non de infidelitate uenit: alioquin scierant & Petrum esse correptum: quare non saperet ea quae dei sunt, sed quae hominum: uerum quia pro dilectione magistri nihil de eo finistram & humile patitur audire. **l** ¶ Et cum uenissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant ad Petrum, & dixerunt: Magister uester non soluit didrachma? Ait: Etiam &c.] Post Augustum Caesarem, Iudaea facta est tributaria, & omnes censi capite ferebantur. Unde & Ioseph cum Maria cognata sua professus est in Bethlehemi. Rursum quoniam nutritus erat in Nazareth, quod est oppidum Galilaeae Capharnaum urbi subiacens: ex more poscunt tributa, & pro signorum magnitudine hi qui exigebant, non audent ipsum repetere, sed discipulum conueniunt: Siue malitiose interrogant: utrum reddat tributa, an contradicat Caesaris uoluntati: iuxta quod in alio loco legimus: **Li. Marc. 12.** cet tributa Caesari soluere an non?

¶ Et

A 4 ¶ Et cum intrasset in domum, praeuenit eum Iesus dicens &c.] Qui didrachma exigebant, seorsum conue-

rant Petrum. Cumq; intrasset domum, antequam Petrus suggereret, interrogat dominus, ne scandalizetur discipuli ad postulationem tributi: cum uideant eum nosse quae absente se gestant. b ¶ Quid tibi uidetur Simon? Reges terrae a quibus accipiunt tributum uel censum: a filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non &c.] Dominus noster, & secundum carnem, & secundum spiritum filius regis erat: uel ex Dauid stirpe generatus, uel omnipotentis uerbum patris. Ergo tributa quasi regum filius non debebat: sed qui humilitatem carnis assumpserat, debuit adimplere omnem iusticiam. Nosq; infelices qui Christi censemur nomine, & nihil dignum tanta facimus maiestate: Ille pro nobis & crucem sustinuit, & tributa

reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij regis a uectigalibus immunes sumus. c ¶ Vt autem non scandalizemus eos, uade ad mare & mitte hamum, & cum piscem qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me &c.] Quid primum mirer in hoc loco, nescio: utrum praescientiam an magnitudinem saluatoris. Praescientiam, quod nouerat piscem habere in ore staterem, & quod primus ipse capiendus esset. Magnitudinem atq; uirtutem: si ad uerbum eius, statim stater in ore piscis creatus est, & quod futurum erat, ipse loquendo fecerit. Videtur autem mihi secundum mysticos intellectus, iste esse piscis qui primus captus est: q in profundo maris erat, & in salis amarissimis gurgitibus morabatur: ut per secundum Adam liberaretur primus Adā: & id quod in ore eius, hoc est in confessione fuerat inuentum, pro Petro & domino redderetur. Et pulchre id ipsum quidem datur precium, sed diuisum est: quia pro Petro quasi pro peccatore precium reddebatur. Dominus autem noster peccatum non fecerat: nec dolus inuentus est in ore eius. Stater dicitur, qui duo habet didrachma: ut ostenderetur similitudo carnis, dum eodem & seruus & dominus precio liberantur. Sed & simpliciter intellectum adificata auditorem: dum tanta dominus fuerit paupertatis: ut unde tributa pro se & apostolo redderet, non haberet. Quod si quis obijcere uoluerit: & quomodo Iudas in oculis portabat pecuniam? Respondemus, rem pauperum in usus suos conuertere, nefas putauit: nobisq; idem tribuit exemplum.

Cap. XVIII

I ¶ N illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas maior est in regno caelorum? Quod saepe monui, etiam nunc obseruandum est. Causae quarendae sunt singulorum domini dictorum atq; factorum. Post inuentum staterem post tributa reddita: quid sibi uult apostolorum repentina interrogatio? In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Quis putas maior est in regno caelorum? Quia uiderant pro Petro & do-

mino idem tributum redditum: ex aequalitate precij, arbitratum sunt Petrum omnibus apostolis esse praetatum: qui in redditione tributi domino fuerat comparatus: ideo interrogant: quis maior sit in regno caelorum? Vidensq; Iesus cogitationes eorum, & causas erroris intelligens:

uult desiderium gloriae, humilitatis contritione sanare. e ¶ Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum &c.] Vel simpliciter quem libet paruulum: ut aetatem quareret, & similitudinem innocentiae demonstraret. Vel certe paruulum statuit in medio eorum seipsum: qui non ministrari sed ministrare uenerat: ut eis humilitatis tribueret exemplum. Alij paruulum interpretantur spiritum sanctum: quem posuerit in cordibus discipulorum, ut superbiam in humilitatem mutaret.

f ¶ Amen dico uobis: nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, &c.] Non praecipitur apostolis: ut aetate habeant paruulorum, sed ut in-

nocentiam, & quod illi per annos possident, hi possideant per industriam: ut malicia, non sapientia paruuli sint. g ¶ Quicumq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno caelorum &c.] Sicut iste paruulus, cuius uobis exemplum tribuo: non perseverat in iracundia: non laesus meminit: non uidens pulchram mulierem delectatur: non aliud cogitat, & aliud loquitur: sic & uos nisi talem habueritis innocentiam & animi puritatem, non poteritis regna caelorum intrare. Siue aliter: Quicumq; humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno caelorum. Qui imitatus fuerit me & se in exemplum mei humiliauerit: ut tantum se deiciat, quantum ego deiici, formam serui accipiens: hic intrabit in regnum caelorum. h ¶ Et qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo, me suscipit &c.] Qui talis fuerit ut Christi imitetur humilitatem & innocentiam, in eo Christus suscipitur. Et prudenter, ne cum delatum fuerit apostolis, se putent honoratos, adiecit: non illos sui merito, sed magistri honore suscipiendos.

i ¶ Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis &c.] Nota quod qui scandalizatur, paruulus est: maiores enim scandala non recipiunt. k ¶ Expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris &c.] Quanquam haec generalis possit esse sententia aduersus omnes qui aliquem scandalizant: tamen iuxta consequentiam sermonis, etiam contra apostolos dictum intelligi potest: qui interrogando quis maior esset in regno caelorum, uidebantur inter se de dignitate contendere: & si in hoc uitio permanissent, poterant eos quos ad fidem uocabant, per suum scandalum perdere, dum apostolos uiderent inter se de honore pugnare. Quod autem dixit: Expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius: Secundum ritum prouinciae loquitur: quo maiorum criminum ista apud ueteres Iudaeos poena fuerit, ut in profundum ligato saxo demergerentur. Expedit autem ei: quia multo melius est pro culpa breue recipere poenam, quam aeternis seruari

178
II

179
II

D

e 3

A seruari cruciatibus. Non enim uindicabit dominus bis in idipsum. ^a ¶ Væ mundo à scandalis. Neceſſe eſt enim ut ueniant ſcandala. Veruntamen uæ homini per quem ſcandalum uenit &c.] Non quod neceſſe ſit uenire ſcandala: alioquin ſine culpa eſſent qui ſcandalum fa-

ciunt, ſed cum neceſſe ſit in iſto mûdo fieri ſcandala, unusquiſq; ſuo uitio ſcandalis patet. Simulq; per generalem ſententiam percutiit Iudas, qui proditori animum præparauerat. ^b ¶ Si autem manus tua uel pes tuus ſcandalizat te: abſcide eum, & proijce abſ te. Bonum eſt

^d 181 tibi ad uitam ingredi

^x &c.] Neceſſe eſt qui dem uenire ſcandala: Væ tamen ei eſt homi-

ni: qui quod neceſſe eſt ut fiat in mundo,

^e 182 uitio ſuo facit ut per

^v ſe fiat. Igitur omnis truncatur affectus, & uniuersa propin-

tas amputat: ne per occasionem pietatis unusquiſq; credentiū ſcandalis pateat. Si,

^f 183 inquit, ita eſt quis tibi coniunctus, ut ma-

^y nus, pes, ocul⁹, & eſt

^b utilis atq; ſollicitus,

^g 184 & acutus ad perſpici-

^x endum: ſcandalū autem tibi facit, & pro-

pter diſſonantiā morū te pertrahit in gehennam: melius eſt ut & propinquitatem ei⁹,

& emolumentis carnalibus careas: ne dum uis lucrificare cognatos & ne-

ceſſarios, cauſam habeas ruinarum. Itaq; nō frater, non uxor, non filij, non amici, non omnis affectus qui nos ex-

cludere poteſt à regno cœlorum, amoris domini præpo-

natur. Nouit unusquiſq; credentium, quid ſibi noceat: uel in quo ſollicitetur animus ac ſape tentetur. Melius eſt uitam ſolitariam ducere, q̃ ob uitæ præſentis neceſſaria, æternam uitam perdere. ^c ¶ Videte ne contem-

nis unum ex hiſ pusillis. Dico enim uobis: quia angeli eorum &c.] Supra dixerat per manū, & pedem, & oculum, omnes propinquitates & neceſſitudines quæ ſcandalum facere poterant amputandas: aſtutiam itaq; ſententiæ, ſubiecto præcepto temperat, dicēs: Videte ne contemnis unum ex hiſ pusillis. Sic, inquit, præcipio ſeueritatem, ut commiſſeri clementiam doceam. Quantum in uobis eſt, nolite contemnere: ſed per ueſtram ſed per ueſtram ſalutem etiam illorum quærite ſanitatē. Sin autem perſeuerantes in peccatis uideritis & uitij ſerui-

entes: melius eſt ſolos ſaluos fieri q̃ perire cū pluribus. Quia angeli eorum in cœliſ uidēt ſemper faciem patris. Magna dignitas animarum: ut unaquæq; habeat ab or-

tu natiuitatis in cuſtodiam ſui angelum delegatum. Vnde legimus in Apocalypſi Ioānis: Angelo Ephēſi, Thya-

^{Apoc. 1.2.3} tiræ, & angelo Philadelphię, & angelo quatuor reliqua-

^{1. Cor. 12.6} rū eccleſiarū ſcribe hæc. Apoſtolus quoq; præcipit uelari capita in eccleſiis ſceminarū ppter angelos. ^d ¶ Quid uobis uidetur: Si fuerint alicui centum oues, & errauerit una ex eis: nonne relinquit nonagintanouem in mon-

demergatur in profundum maris. Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim ut ueniant ſcandala. Veruntamen uæ homini per quem ſcandalum uenit. ^e Si autem manus tua, uel pes tuus ſcandalizat te: abſcide eū, & proijce abſ te. Bonum eſt tibi ad uitam ingredi debilem uel claudum, quàm duas manus uel duos pedes habentem mitti in ignem æternū. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & proijce abſ te. Bonum eſt tibi cum uno oculo in uitam intrare: quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. ^d Videte ne contemnis unum ex hiſ pusillis. Dico enim uobis: quia angeli eorum in cœliſ ſemper uident faciem patris mei qui in cœliſ eſt. Venit enim filius hominis ſaluare quod perierat. Quid uobis uidetur? ^e Si fuerint alicui centum oues, & errauerit una ex eis: nonne relinquit nonagintanouem in montibus, & uadit quærere eam quæ errauit? Et ſi contigerit ut inueniat eā: amen dico uobis: quia gaudebit ſuper ea magis q̃ ſuper nonagintanouē, quæ non errauerūt. Sic nō eſt uoluntas ante patrem ueſtrum qui in cœliſ eſt: ut pereat unus de pusillis iſtis. ^f Si autem peccauerit in te frater tuus: uade & corripe eū inter te & ipſum ſolū. Si te audierit, lucratus eris fratrē tuū. ^g Si autem te nō audierit: adhibe tecū adhuc unū uel duos: ut in ore duorū uel triū teſtiū ſtet omne uerbū. Quod ſi nō audierit eos, dic eccleſiæ. Si autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus

tibus &c.] Conſequenter ad clementiā prouocat, q̃ præceperat miſerat, dicēs: Videte ne cōtēnatis unū ex pusillis iſtis: & ſubiungit parabolā nonagintanouem ouīū in montibus relictarū, & unius errātis: quā paſtor bonus q̃a propter nimiam infirmitatem ambulare nō poterat, humeris ſuis ad reliquū gregē

reportauit. Quidam putant iſtū eſſe paſtorem, qui cū in forma dei eſſet, nō rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualē deo: ſed exinanuit ſe, formā ſerui accipiens: factus obediēs patri uſq; ad mortem, mortem autē crucis: & ob id ad terrēna deſcenderit, ut ſaluam faceret unam ouiculam quæ perierat, hoc eſt, humanū gen⁹. Alij uero in nonagintanouē ouibus, iuſtorum putant numerum intelligi: & in una ouicula, peccatorum: ſecūdum quod in alio loco dixerat: Non ueni iuſtos uocare, ſed peccatores: non em opus habent ſani medico, ſed hi qui ſe male habēt. Iſta parabola in euāgelio ſecundū Lucam cum alijs duabus parabolis decem drachmarum & duorum filiorū ſcripta eſt. ^e ¶ Sic non eſt uoluntas ante patrem ueſtrū qui in cœliſ eſt: ut pereat unus de pusillis iſtis &c.] Refert ad ſuperius propoſitum, de quo dixerat: Videte ne contemnis unum ex pusillis iſtis, & docet idcirco parabolam poſitā, ut pusilli non contemnantur. In eo autē quod dicit: Non eſt uoluntas ante patrem ueſtrum, ut pereat unus de pusillis iſtis: quotiēs aliquis perierit de pusillis iſtis, oſtenditur quod non uoluntate patris perierit. ^f ¶ Si autē peccauerit &c.] Si peccauerit in nos frater noſter, & in qualibet cauſa nos læſerit, dimittendi habemus potēſtatem, imō neceſſitatem: quia præcipitur, ut debitoribus noſtris debita dimittamus. Si autem in deum quis peccauerit, non eſt noſtri arbitrij. Dicit enim ſcriptura diuina: Si peccauerit homo in hominē, rogabit pro eo ſacerdos. Si autem in deū peccauerit, quis rogabit pro eo? Nos econtrario in dei iniuria benigni ſumus, in noſtris contumelijs exercemus odia. Corripiendus eſt autem frater ſeorſum: ne ſi ſemel pudorem ac uerecūdiam amiſerit, remaneat in peccato. Et ſi quidem audierit, lucriſ facimus animam eius, & per alterius ſalutem, nobis quoq; acquiritur ſalus. Sin autem audire noluerit, adhibeatur frater. Quod ſi nec illum audierit, adhibeatur & tertius: uel corrigendi ſtudio, uel conueniendi ſubſtitutione. Porro ſi nec illos audire uoluerit, tunc multis dicendum eſt: ut deteſtationi eum habeant, & qui non potuit pudore ſaluari, ſaluetur opprobrijs. Quando autem dicitur: Sit tibi ſicut ethnicus & publicanus: oſtenditur maioris eſſe deteſtationis: qui ſub nomine fidelis agit opera infidelium: q̃ hi qui aperte gentiles ſunt. Publicani enim uocantur ſecundū Tropologiam, qui ſeculi ſectantur

A. *sestantur lucra, & exlgunt uestigia per negociationes & fraudes, ac furta scelerataq; periuria.* a. ¶ Amen dico uobis, quaecunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecunq; solueritis super terram, erunt soluta & in caelo. Quia dixerat, si autem ecclesia non au-

dierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & poterat cōtēptoris fratris hāc occulta esse respōsio uel tacita cogitatio: si me despicias, & ego te despicio: si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis: Potestāte tribuit apostolis, ut sciat qui a talibus condemnatur, humanam sententiam diuina sententia roborari, & quodcūq; ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in caelo.

b. ¶ Iterum dico uobis, quia si duo ex uobis cōsenserint super terrā de omni re quaecunq; petierint, fiet illis a patre meo qui in caelis est &c. Omnis supra sermo nos ad cōcordiam prouocarat. Igitur & pramiū pollicetur, ut sollicitius festinemus ad pacem, cū se dicat inter duos & tres medium fore: Iuxta illud exemplū tyrāni, qui duos amicos captos, cum uno ad uisendā matrē reuertisset, & amicum se uadem dedisset, sic p̄bare uoluit, ut nō tento, alterum dimitteret: Cumq; reuertisset ad condictam diē, admirans amborum fidē, rogauit ut se haberent tertium. Possumus & hoc spiritualiter intelligere, quod ubi spiritus & anima corpusq; cōsenserint, & nō inter se bellum diuersarū habuerint

uoluntatum, carne concupiscente aduersus spiritum, & spiritu aduersus carnem, de omni re quam petierint, impetrent a patre. Nulliq; dubium quin bonarum rerū postulatio sit, ubi corpus ea uult habere quae spiritus.

c. ¶ Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiens peccabit in me frater meus, & dimittā ei &c. Haret sibi sermo dominicus, & in modum funiculi triplicis, rumpi non potest. Supra dixerat: Videte ne contemnat is unum ex pusillis istis, & adiecerat: Si peccauerit in te frater tuus, uade & corripe eum inter te & ipsum solum, & pramium repromiserat, dicens: Si duo ex uobis cōsenserint super terram, de omni re impetrabunt quā petierint, & ego ero in medio eorum. Prouocat apostolus Petrus interrogat quotiens fratri in se peccanti dimittere debeat, & cum interrogatione profert sententiam, usque septies. Cui respondit Iesus: Non usque septies, sed usque

septuagies septies, id est quadringētis nonaginta uicibus, ut totiens peccanti fratri dimitteret in diē, quotiens ille peccare non possit. d. ¶ Ideo assimilatum est regnum caelorum homini regi qui uoluit rationem ponere cum seruis suis. Familiare est Syris & maxime Palaestinis ad

omnē sermonem suū parabolas iungere, ut qd per simplex praeceptum teneri ab auditoribus nō potest, per similitudinem exp̄laq; teneat. Praecepit itaq; Petro sub comparatiōe regis & domini, & serui, q de bitor decem milium talentorum, a domino rogās, ueniā impetrauerat, ut ipse quod dimittat conseruis suis minora peccantibus. Si enim ille rex & dominus seruo debitori decem milia talentorum tam facile dimisit, quāto magis serui cōseruis suis debēt minora dimittere? Quod ut manifestius fiat, dicamus sub exemplo: Si quis nostrum commiserit adulterium, homicidium, sacrilegiū, maiora crimina decem milium talentorum, rogantibus dimittitur, si & ipsi dimittāt minora peccantibus. Sin autem ob factā contumeliā simus implacabiles, & ppter amarum uerbū petes habeamus discordias, nonne nobis uidemur recte redigendi in carcerem, & sub exēplo operis nostri hoc agere, ut maiorum nobis delictorum ueniā nō relaxetur. e. ¶ Et cum coepisset rationem ponere, oblat⁹ est ei unus qui debebat decem milia talenta. Cum autē

h 185

VII

i 186

X

k 187

V

l 188

X

D

ethnicus & publicanus. b. Amen dico uobis, quaecunq; alligaueritis super terram, erūt ligata & in caelo: & quaecunq; solueritis super terram, erunt soluta & in caelo.

Iterum dico uobis, quia si duo ex uobis cōsenserint super terram de omni re quaecunq; petierint, fiet illis a patre meo qui in caelis est. Vbi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorū. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiens peccabit in me frater meus, & dimittam ei: usq; septies? Dicit illi Iesus: Non dico tibi usq; septies, sed usq; septuagies septies. Ideo assimilatum est regnum caelorum homini regi, qui uoluit rationē ponere cum seruis suis. Et cū coepisset rationem ponere, oblat⁹ est ei unus qui debebat decem milia talenta. Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum dominus uenundari et uxorem eius & filios, & omnia quae habebat, & reddi. Procidens autem seruus ille rogabat eum, dicens: Patientiam habeam in me, & omnia reddam tibi. Misertus autem dominus serui illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. Egressus autem seruus ille, inuenit unum de conseruis suis qui debebat ei centū denarios, & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes. Et procidens conseruus eius rogabat eum, dicens: Patientiam habeam in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit, sed abiit & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem cōserui eius quae fiebant, contristati sunt ualde, & uenerunt & narrauerūt domino suo omnia quae facta fuerāt. Tunc uocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus quoadusq; redderet uniuersum debitum: Sic & pater meus coelestis faciet uobis, si non remiseritis unusquisq; fratri suo de cordibus uestris. Cap. XI X

Et factum

non haberet unde redderet, iussit eum dominus uenundari & uxore eius & filios, & omnia quae habebat, & reddi. Procidens autem seruus ille rogabat eum, dicens &c. Scio quosdam istum qui debebat decem milia talenta, diabolum interpretari, cuius uxorem & filios uenundatos perseverante illo in malicia, insipientiam & malas cogitationes intelligi uolunt. Sicut enim iusti uxor, dicitur sapientia: sic uxorem iniusti & peccatoris, appellari stulticiam. Sed quomodo ei dimittat dominus decem milia talenta, & ille nobis conseruis suis centū denarios non dimiserit: nec ecclesiastica interpretatiōis est, nec a prudentibus uiris recipienda. f. ¶ Sic & pater meus coelestis faciet uobis, si non remiseritis unusq; fratri suo &c. Formidolosa sententia, si iuxta nostrā mentem sententia dei flectit atq; mutat. Si parua fratribus nō dimittim⁹, magna nobis a deo nō dimittent. Et qd potest unusq; dicere

c 4 dicere

A dicere: nihil habeo contra eum, ipse nouit, habet deum iudicem: non mihi curæ est, quid uelit agere, ego igno-
ui ei: confirmat sententiam suam, & omnem simulatio-
nem fictæ pacis evertit, dicens: Si non remisistis unus/
quisque fratri suo de cordibus uestris. Cap. XIX

189 **E**T factum est cum consummasset Ie-
VI sus sermones istos, mi-
grauit à Galilæa &c.] Et accesserunt ad eum pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si licet ho-
mini dimittere uxo-
rem suam quacumque
ex causa? De Gali-
læa uenerat ad Iudæ-
am, idcirco pharisæo-
rum scribarumque fa-
ctio interrogat eum,
utrū liceat homini di-
mittere uxorem suam
qualibet causa, ut qua
si cornuto teneant eum
syllogismo, & quod-
cumque responderit, ca-
ptioni pateat. Si dixe-
rit dimittendas esse u-
190 xores qualibet ex cau-
II sa, & ducendas alias,
c 191 pudicitia prædica-
X tor sibi uidebitur do-
cere contraria. Si au-
tem responderit, non
omnem ob causam de-
bere dimiti, quasi sa-
B crilegi reus tenebitur:
& aduersus doctrinam
Moysi ac per Moysen
dei facere iudicabitur.
Igitur dominus sic re-

sponsum temperat, ut decipulam eorum transeat: scri-
pturam sanctam adducens in testimonium, & naturalem
legem, primamque dei sententiam secundam opponens, quæ
non uoluntate dei, sed peccantium necessitate concessa est.
b ¶ Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia qui fecit
ab initio, masculum & foeminam fecit eos? Hoc in exor-
dio Geneseos scriptum est. Dicendo autem masculum &
foeminam, ostendit secundam uitam coniugia. Non enim
ait, masculum & foeminas, quod ex priorum repudio quæ-
rebatur, sed masculum & foeminam, ut unius coniugis con-
sortia neceretur. c ¶ Et dixit, propter hoc dimittet ho-
mo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ. Simili-
ter ait, adhærebit uxori suæ, non uxori. Et erunt duo
in carne una. Præmium nuptiarum, est duobus unam car-
nem fieri. Castitas iuncta spiritui, unus efficitur spiritus.
d ¶ Quod ergo deus coniunxit, homo non separet &c.]
Deus coniunxit, unam faciendo carnem uiri & foeminæ,
hanc homo non potest separare, nisi forsitan solus deus.
Homo separat, quando propter desiderium secundæ u-
xoris, primam dimittit. Deus separat qui & coniunxerat,
quando ex consensu propter seruitutem dei, eo quod tem-
pus in arto sit: sic habemus uxores, quasi non habentes.

1. Cor. 7. e ¶ Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dari libel-
lum repudij, & dimittere? Aperiunt calumniam quam
parauerant. Et certe dominus non propriam sententiam
protulerat, sed ueteris historiae & mandatorum dei fue-
rat recordatus. f ¶ Ait illis: Quoniam Moyses ad duri-
tiam cordis uestri permisit uobis dimittere uxores uestras,
ab initio autem non fuit sic. Quod dicit istiusmodi est:
Deut. 24. d Nunquid potest deus sibi esse contrarius, ut aliud ante
iusserit, & sententiam suam nouo frangat imperio? Non ita
sentiendum est: sed Moyses cum uideret, propter deside-

rium secundarum coniugum, quæ uel ditiores, uel iunio-
res, uel pulchriores essent, primas uxores iterfici, aut ma-
lam uitam ducere, maluit indulgere discordiam, quam
odia & homicidia perseverare. Simulque considera, quod
non dixit: Propter durtiam cordis uestri permisit uobis

deus, sed Moyses, ut iuxta Apostolum, con-
filiū sit hominis, non imperiū dei. g ¶ Di-
co autem uobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob
fornicationem &c.] Sola fornicatio est quæ uxoris uincat affectum:
imò cum illa unā car-
nem in aliam diuise-
rit, & se fornicatione
separauerit à marito,
non debet teneri, ne ui-
rum quoque sub male-
dicto faciat, dicente
scriptura: Qui adulte-
ram tenet, stultus &
impius est. Vbi quæ-
ritur igitur fornicatio,
& fornicationis suspi-
cio, libere uxor dimit-
titur. Et quia poterat
accidere, ut aliquis ca-
lumniam faceret inno-
centi, & ob secundam
copulam nuptiarum
ueteri crimen impin-
geret: sic priorem di-
mittere iubetur uxo-
rem, ut secundam pri-
ma uiuente non ha-
beat. Quod enim di-
cit, tale est: Si non pro-

pter libidinem, sed propter iniuriam dimittis uxorem,
quare expertus infelices priores nuptias, nouarum te im-
mittis periculo. Necnon quia poterat euenire, ut iuxta
eandem legem, uxor quoque marito daret repudium, ea-
dem cautela præcipitur, ne secundum accipiat uirum. Et
quia meretrix, & quæ semel fuerat adultera opprobrium
non timebat: secundo præcipitur uiro, quod si talem du-
xerit, sub adulterij sit crimine. h ¶ Dicunt ei discipuli
eius: Si ita est causa homini &c.] Graue pondus uxo-
rum est, si excepta causa fornicationis, eas dimittere non
licet. Quid enim si temulenta fuerit, si iracunda, si malis
moribus, si luxuriosa, si gulosa, si uaga, si iurgatrix, si ma-
ledica, tenenda erit cuiusmodi? Volumus, nolumus, su-
stinenda est. Cū enim essemus liberi, uoluntarie nos sub-
ieciimus seruituti. Videntes ergo apostoli graue uxorū
iugum, proferunt motum animi sui & dicunt: si ita est cau-
sa homini cum uxore, non expedit nubere. i ¶ Qui di-
xit illis: Non omnes capiunt &c.] Nemo putet sub hoc
uerbo uel fatum, uel fortunam introduci, quod hi sunt
uirgines, quibus à deo datum sit, aut quos quidam ad
hoc casus adduxerit: sed his datum est qui perierunt, qui
uoluerunt, ut qui acciperent, laborauerunt. Omni enim pe-
tenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.
k ¶ Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt,
& sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunu-
chi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Triplex
genus est eunuchorum, duorum carnalium, &
tertij spiritualis. Alij sunt qui de matris utero sic nascun-
tur. Alij quos uel captiuitas facit, uel delicta matrona-
les. Tertij sunt qui seipsos castrauerunt propter regnum
cælorum: & qui cū possint esse uiri, propter Christum eunu-
chi fiunt. istis promittitur præmiū: superioribus autem quibus
castimonia

castimoniam necessitas non uoluntas est, nihil omnino de-
betur. Possumus & aliter dicere. Eunuchi sunt ex matris
utero, qui frigidioris naturae sunt, nec libidinem appeten-
tes. Et alij qui ab hominibus fiunt, quos aut philosophi
faciunt, aut propter idolorum cultum emolliuntur in for-
minas, uel persuasio-

ne haeretica simulat
castitatem, ut mentian-
tur religionis uerita-
tem. Sed nullus eorum
consequitur regna coe-
lorum, nisi qui se castra
uerit propter Christum.

Vnde & iher: Qui po-
test capere capiat, ut
unusquisque consideret
uires suas, utrum possit
uirginalia & pudici-
tiam implere praecepta.

Per se enim castitas bla-
da est, & quilibet ad se
alliciens. Sed confide-
randae sunt uires, ut qui
potest capere, capiat.

Quasi hortantis uox
domini est, & milites suos
ad pudicitiam praemium
concitantis. Qui po-
test capere capiat: qui
potest pugnare, pug-
net, superet ac trium-
phet.

¶ Tunc obla-
ti sunt ei paruuli, ut
manus eis imponeret
& oraret, discipuli au-
tem increpabant eos.

¶ Non quo nolent eis
saluatoris & manu &
uoce benedici, sed quia
necdum habentes ple-
nissimam fidem, puta-
rent eum in similitu-

dinem hominum, offerentium importunitate lassari.
¶ Sinite paruulos, & nolite prohibere eos ad me ueni-
re, talium enim est regnum coelorum.] Significanter di-
xit talium, non istorum, ut ostenderet non aetatem regna-
re sed mores, & his quos similem haberet innocentiam &
simplicitatem, praemium repromitti. Apostolo quoque in
eandem sententiam congruente: Fratres, nolite pueri effi-
ci sensibus, sed malicia paruuli estote, sensu autem ut per-
fecti sitis.

¶ Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bo-
ne, quid boni faciam ut habeam uitam aeternam? Ille
qui interrogat quomodo uitam consequatur aeternam,
& adolescens & diues est & superbus, & iuxta alium euan-
gelistam, non uoto discantis, sed tentantis interrogat.

¶ Quid me interrogas de bono? Unus est bonus deus.]
Qui magistrum uocauerat bonum, & non deum, uel dei
filium confessus erat: discit quamuis sanctum hominem
comparatione dei non esse bonum, de quo dicitur: Confi-
temini domino quoniam bonus. Ne quis autem putet in
eo quod bonus deus dicitur, excludi a bonitate filium dei,

legimus in alio loco: Pastor bonus ponit animam suam
pro ouibus suis. Et in propheta: Spiritum bonum, terramque
bonam. Igitur & saluator non bonitatis testimonium re-
nuit, sed magistri absque deo exclusit errorem. ¶ Si au-
tem uis ad uitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quae?
Iesus autem dixit: Non homicidium facies. Non adulte-
rabis. Non furtum facies. Non falsum testimonium &c.]
Adolescens istum tentatorem esse, & ex eo probare pos-
sumus, quod dicente sibi domino: si uis ad uitam ingre-
di, serua mandata: rursus fraudulenter interrogat quae
sint illa mandata, quasi non ipse legerit, aut dominus pos-

sit deo iubere contraria. ¶ Dicit illi adolescens: Om-
nia haec custodiui a iuuentute mea. Quid adhuc mihi de-
est? Mentitur adolescens. Si enim hoc quod positum est
in mandatis: Diliges proximum tuum sicut teipsum, ope-
re completeret, quomodo postea audiens: Vade & uen-

de quae habes, & da
pauperibus, tristis re-
cessit, quia habebat
possessiones multas.

¶ Si uis perfectus
esse, uade & uende
quae habes & da pau-
peribus &c.] In pote-
state nostra est utrum
uelimus esse perfecti.

Tamen quicumque per-
fectus esse uoluerit, de-
bet uendere quae ha-
bet, & non ex parte ue-
dere, sicut Ananias
fecit & Sapphira, sed

totum uendere, & cum
uendiderit omne dare
pauperibus, & sic sibi
prae parare thesaurum
in regno coelorum. Et

hoc ad perfectionem
non sufficit, nisi post
contemptas diuitias,
saluatorem sequatur:

id est, relictis malis fa-
ciat bona. Facilius e-
nim sacculus contem-
ni quam uoluptas.
Multi diuitias relin-
quentes, dominum non
sequuntur. Sequitur

autem dominum, qui
imitator eius est, & per
uestigia illius gradi-
tur. Qui enim dicit se
in Christo credere, de-
bet quomodo ille ambulauit & ipse ambulare.

¶ Abijt
tristis, erat enim habens multas possessiones.] Hac est tri-
sticia quae ducit ad mortem. Causa quoque tristitiae redditur,
quod habuerit multas possessiones: id est spinas & tribu-
los quae seueritatem dominicam suffocauerunt.

¶ Iesus
autem dixit discipulis suis: Amen dico uobis, quia diues
difficile intrabit in regnum coelorum.] Et quomodo A-
braham, Isaac & Iacob diuites intrarunt in regnum coe-
lorum, & in euangelio Matthaeus & Zachaeus diuites de
relictis, domini testimonio praedicantur? Sed confide-
randum quod eo tempore quo intrauerunt, diuites esse
desierunt. Tamen diu ergo non intrabunt, quoad diuites
fuerint. Et tamen quia difficulter diuitiae contemnuntur,

non dixit: Impossibile est diuites intrare in regnum coe-
lorum, sed difficile. Vbi difficile ponitur, non impossi-
bilis praetenditur, sed raritas demonstratur. ¶ Et ite-
rum dico uobis: Facilius est camelum per foramen acus
transire, quam diuitem intrare in regnum coelorum. Au-
ditis autem his discipuli mirabantur ualde, dicentes: Quis
ergo poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus dixit illis:
Apud &c.] Hoc dicto ostenditur non difficile esse, sed im-
possibile. Si enim quomodo camelus non potest intra-
re per foramen acus, sic diuites intrare non potest in regna
coelorum, nullus diuitum saluus erit. Sed si legamus Esaiam
quomodo cameli Madiam & Ephra ueniunt Hierusalem cum
donis atque muneribus: & qui prius curui erant & uitio-
rum prauitate distorti, ingrediuntur portas Hierusalem:
uidebimus quomodo & isti cameli quibus diuites comparantur,
cum deposuerint grauem sarcinam peccatorum, & totius corpo-
ris prauitatem, intrare possint per angustam portam & arctam
uiam

d 192

II

c 193

II

Act. 5.4

f 194

II

g 195

II

D

Luc. 19.4

Esa. 60.4

A uiam quæ ducit ad uitam. Interrogantibus autem discipulis, & admirantibus austeritatem dicti, quis ergo saluus fiet: clementia sua seueritatem sententiae temperauit, dicens: Quæ apud homines impossibilia, apud deum possibilia sunt. **a** ¶ Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce

b 196 **X** nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis. **i** 197 **V** Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat, cibos manu & arte quarebat: & tamē loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantum relinquere, iungit quod perfectum est, & secuti sumus te. Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis præmij? **k** 198 **II** ¶ Iesus autē dixit illis: Amen dico uobis, quod uos qui secuti estis me. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Socrates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt, sed qui secuti estis me, quod proprie apostolorum est atque creditum. In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, quando & mortui de corruptione resurgent incorrupti, sedebitis & uos in solijs iudicantium, condemnantes duodecim tribus Israel, quia uobis credentibus illi credere noluerunt. **c** ¶ Et omnis qui reliquerit domum, uel fratres aut sorores &c. **B** ¶ Locustis cum illa sententia congruit, in qua saluator loquitur: Non ueni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem a patre suo, & matrem a filia, & nurum a socro, & inimici hominis domestici eius. Qui ergo propter fidem Christi & prædicationem euangelij omnes affectus contempserint, atque diuitias & seculi uoluptates, isti centuplum recipient, & uitam æternam possidebunt. Ex occasione huius sententiae, quidam introducunt mille annos post resurrectionē, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum quas dimisimus, & uitam æternam esse reddendam, non intelligentes quod si in cæteris digna sit re promissio, in uxoribus appareat turpitudine, ut qui unam pro domino dimiserit, centum recipiat in futuro. Sensus ergo iste est: Qui carnalia pro saluatore dimiserit, spiritualia recipiet, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi in paruo numero centenarius numerus comparetur. Vnde dicit & Apostolus, qui unam tantum domum & unius provincie paruum agros dimiserat. Quasi nihil habentes & omnia possidentes. **2. Cor. 6. b** Cap. XX

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias &c. ¶ Parabola ista uel similitudo regni cælorum, ex his quæ præmissa sunt intelligitur. Scriptum est enim ante eam: Multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Non tem-

pore differente domino, sed fide: Dicitur patremfamilias primo mane exisse ut conduceret operarios in uineam suam, & precium operis constituisset denarium. Deinde egressum circa horam tertiam uidisse alios stantes in platea ociosos, & illis nequaquam denarium, sed quod iustum esset

apud deum autē omnia possibilia sunt. **b** Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: Quid ergo erit nobis? Iesus autē dixit illis: Amen dico uobis, quod uos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. **b** Et omnis qui reliquerit domum uel fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam æternam possidebit. **i** Multi autē erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. **Cap. XX**

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias qui Sexto primo mane conducere operarios in uineam suam. Conuentione autē facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in uineam suam. Et egressus circa horam tertiam, uidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & uos in uineam meam, & quod iustum fuerit dabo uobis. Illi autē abierunt. Iterum autem exiit circa sextam & nonam horam, & fecit similiter. Circa undecimam uero exiit, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die ociosi? Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & uos in uineam. Cum sero autem factum esset, dicit dominus minus uineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis usque ad primos. Quum uenissent ergo qui circa undecimam horam uenerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autē & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem et ipsi singulos denarios. Et accipientes, murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes: Hi nouissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portauimus

Sunt qui hanc parabolam aliter differant. Prima hora uolunt missum esse in uineam Adā, & reliquos patriarchas, usque ad Noe. Tertia, ipsum Noe usque ad Abraham, & circumcisionem ei datam. Sexta ab Abraham usque ad Moysen, quando lex data est: Nona, ipsum Moysen & prophetas. Undecima, apostolos & gentium populum qui bus omnes inuident. Vnde hoc ipsum intelligens post horam iam undecimam, quum esset prope solis occasum & ad uesperam, Ioannes euangelista loquitur: Filioli mei nouissima hora est. Et simul considera quod iniusticiam patrifamilias, quam in undecimam horam operariis omnes pariter accusant, in seipsis non intelligunt. Si enim iniquus est paterfamilias, non in uno iniquus est, sed in omnibus: quia non sic laborauit tertia hora operarius, quomodo ille qui prima hora est missus in uineam. Similiter & sexta hora operarius, minus laborauit tertia hora operario, & nona, sexta hora operario. Omnis itaque retro uocatio gentibus inuidet, & in euangelij torquetur gratia. Vnde & saluator concludens parabolam: Erunt, inquit, primi nouissimi, & nouissimi primi: Quod Iudæi de capite uertantur in caudam, & nos de cauda mutemur in caput. **Amice**

A ¶ Amice non facio tibi iniuriam.] Legi in cuiusdam libro:amicum istum qui increpatur à patrefamilias, pri-
mae horae operarium, protoplastum intelligi, & eos qui
illo tempore crediderunt. **b** ¶ Nōne ex denario &c.]
Denari⁹ figuram regis habet. Recepisti ergo mercedem

filiorum descendere uoluntate. **b** ¶ Potestis bibere cali-
cem quem ego bibiturus sum?] Calicem in scripturis di-
uinis, passionem intelligimus, iuxta illud: Pater, si possi-
bile est, transeat à me calix iste. Et in psalmo: Quid retri-
buam domino pro omnibus quae retribuit mihi? Cali-

Psal. 115. 4

cem salutaris accipia,
& nomen domini in-
uocabo. Statimq; in-
fert quis iste sit calix.
Preciosa in cōspectu
domini mors sancto-
rum eius. **i** Ait illis:
calicem quidem meū
bibetis &c.] Quari⁹
quomodo calicē mar-
tyrij filij Zebedai, Ia-
cobus uidelicet & Io-
annes biberint, cum
scriptura narret Iaco-
bum tantum aposto-
lum ab Herode capi,
te trūcatum: Ioannes
autem propria mor-
te uitam finierit. Sed
si legamus ecclesiasti-
cas historias, in qui-
bus fert, quod & ipse
propter martyriū sit
missus in feruentis o-
lei dolium, & inde ad
suscipiendam coronā
Christi athleta pro-
cesserit: statimq; rele-
gatus in Pathmos in-
sulam sit, uidebimus
martyrio animū non
defuisse, & bibisse Io-
annem calicē confes-
sionis, quē & tres pue-
ti in camino ignis bi-
berunt: licet persecu-
tor nō fuderit sangui-
nem. Quod autem di-
cit, sedere ad dexterā
meam & sinistrā, non
est meū dare uobis,

b 201

II

c 202

VI

D

d 203

II

portauimus pondus diei et aestus? At ille respōdens uni-
eorum, dixit: Amicē non facio tibi iniuriam. Nonnē ex
denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est & ua-
de. Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut
non licet mihi quod uolo facere? An oculus tuus nequā
est, quia ego bonus sum? Sic erūt nouissimi primi, & pri-
mi nouissimi. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi.
b Et ascendens Iesus Hierosolymam, assumpsit duode-
cim discipulos suos secreto, & ait illis: Ecce ascendimus
Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus
sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum morte, &
tradent eum gentibus ad illudendū & flagellandum &
crucifigendū, & tertia die resurget. **c** Tūc accessit ad eum
mater filiorum Zebedai cum filijs suis, adorans & pe-
tens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid uis? Ait illi: Dicit
sedere hi duo filij mei, unus ad dexterā tuam, & unus
ad sinistrā in regno tuo. Respōdens autē Iesus, dixit: Ne-
scitis quid petatis. Potestis bibere calicē quem ego bibi-
turus sum? Dicūt ei: Possumus. Ait illis: Calicē quidem
meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam & sini-
stram, non est meum dare uobis, sed quibus paratū est
à patre meo. **d** Et audiētes decem indignati sunt de duo-
bus fratribus. Iesus autē uocauit eos ad se, & ait: Scitis quia
principes gentium dominantur eorum, & qui maiores
sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter uos,
sed quicumque uoluerit inter uos maior fieri, sit uester
minister. Et qui uoluerit inter uos primus esse, erit
uester

sed quibus paratum est à patre meo, sic intelligendū est:
Regnum coelorum nō est dantis, sed accipientis. Non est
enim acceptio personarum apud deum, sed quicumq; ta-
lem se praeberit ut regno coelorum dignus fiat: hic acci-
piet, quod non persona sed uita paratum est. Si itaq; ta-
les eitis qui consequamini regnum coelorum, quod pa-
ter meus triumphantibus & uictoribus praeparauit, uos
quoq; accipietis illud. Alij de Moyse & Helia dictū uo-
lunt, quos paulo ante in monte cum eo uiderant loquen-
tes, sed mihi nequaquam uidetur. Ideo enim sedentium
in regno coelorum uocabula non dicuntur, ne paucis no-
minatis, ceteri putarentur exclusi. **k** ¶ Et audiētes de-
cem indignati sunt de duobus fratribus.] Decem apo-
stoli non indignantur matri filiorū Zebedai, nec ad mu-
lieris audaciam referunt postulantis, sed ad filios, quod
ignorantes mensuram suam, immodica cupiditate exar-
serint, quibus & dominus dixerat: Nescitis quid petat-
is. Subintelligitur autem uel ex respōsione domini, uel
ex indignatione apostolorum, quod filij matrem immi-
serint ad gratia postulanda. **l** ¶ Iesus autem uoca-
uit eos ad se & ait: Scitis quia principes gentium domi-
nantur eorum, & qui maiores &c.] Humilis magister &
mitis, nec cupiditatis immodica duos arguit postulantes:
nec decē reliquos indignatiōis increpat & liuoris, sed ta-
le ponit exemplū, quo doceat eum maiorē esse q minor
fuerit: & illū dñm fieri q omnū seruus sit. Frustra igitur
aut illi

iturus Hierosolymā,
& secum ducturus apostolos, ad tentationem eos parat,
ne cum uenerit persecutio & crucis ignominia, scandali-
zetur. **f** ¶ Tūc accessit &c.] Vnde opinionem regni
habet mater filiorum Zebedai, ut cum domin⁹ dixerit:
filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scri-
bis, & cōdemnabunt eum morte, & tradent gentibus ad
illudendum & flagellandū & crucifigendum, & ignomi-
niam passionis timentibus discipulis nunciaret, illa glo-
riam postulet triūphātis: hac ut reor ex causa, quia post
omnia dixerat dñs, & tertia die resurget: putauit eum mu-
lier post resurrectionem ilico regnaturū: & hoc quod in
secundo aduentu promittitur, in primo esse cōplendū,
& auditate foeminea praesentia cupit, immemor futuro-
rum. Quod autem interrogat dominus, & illa petente re-
spondit: qd uis: nō uenit de ignorantia, sed ex eius perso-
na dicitur qui flagellandus & crucifigendus erat, quomo-
do & in hamorrhousa: Quis me tetigit? Et de Lazaro:
Vbi posuisti eum? In ueteri quoq; testamento: Adā ubi
es: Et descendēs uidebo si iuxta clamorem qui uenit ad
me perficiat: sin autem non est, ut sciam. Postulat autem
mater filiorum Zebedai errore muliebri & pietatis affe-
ctu, nesciēs quid peteret. Nec mirum si ista arguatur im-
peritia, cum de Petro dicatur, quādo tria uult facere ta-
bernacula: Nesciens quid diceret. **g** ¶ Respondens au-
tem Iesus dixit: Nescitis quid petatis.] Mater postulat,
& dominus discipulis loquitur, intelligens preces eius ex

Luc. 8. f

Joan. 11. d

Gen. 3. b

Matth. 18. c

Matth. 9. a

A aut illi immoderata quæſierant, aut iſti dolent ſuper maiorum deſiderio, cum ad ſummitatem uirtutum non potètia ſed humilitate ueniat. Deniq; ſui proponit exemplum, ut ſi dicta paruipenderent, erubeſcerent ad opera, & dicit: a ¶ Sicut filius hominis non uenit miniſtrari ſed miniſtrare etc.]

e 204 ximus, eum qui miniſtrat, appellari filium hominis. b ¶ Et dare animam ſuam redemptionem pro multis.]

II Quando formam ſerui accepit, ut p munus do ſanguinem funderet. Non dixit animam ſuam redemptionem dare pro omnibus, ſed pro multis: id eſt, pro his qui credere uoluerint. c ¶ Et egredientibus illis ab Hiericho, ſecuta eſt eum turba multa &c.] Multi latrones erant in Hiericho, qui egredientes & deſcendentes de Hieruſalem, interficere & uulnerare conſueuerant. Idcirco dominus uenit Hiericho cum diſcipulis ſuis, ut liberet uulneratos & multam turbam ſecum traheret. Deniq; poſtquã egredi uoluit ab Hiericho, ſecuta eſt eum turba multa. Si manſiſſet Hieruſolymis & nunquam ad humilia deſcendiſſet, turba uſq; hodie ſederet in tenebris & umbra mortis. Sed & duo cæci erant iuxta uiam.

d 206 II ¶ Multi latrones erant in Hiericho, qui egredientes & deſcendentes de Hieruſalem, interficere & uulnerare conſueuerant. Idcirco dominus uenit Hiericho cum diſcipulis ſuis, ut liberet uulneratos & multam turbam ſecum traheret. Deniq; poſtquã egredi uoluit ab Hiericho, ſecuta eſt eum turba multa. Si manſiſſet Hieruſolymis & nunquam ad humilia deſcendiſſet, turba uſq; hodie ſederet in tenebris & umbra mortis. Sed & duo cæci erant iuxta uiam.

b 207 VII hat. Deniq; poſtquã egredi uoluit ab Hiericho, ſecuta eſt eum turba multa. Si manſiſſet Hieruſolymis & nunquam ad humilia deſcendiſſet, turba uſq; hodie ſederet in tenebris & umbra mortis. Sed & duo cæci erant iuxta uiam.

c 208 II ¶ Multi latrones erant in Hiericho, qui egredientes & deſcendentes de Hieruſalem, interficere & uulnerare conſueuerant. Idcirco dominus uenit Hiericho cum diſcipulis ſuis, ut liberet uulneratos & multam turbam ſecum traheret. Deniq; poſtquã egredi uoluit ab Hiericho, ſecuta eſt eum turba multa. Si manſiſſet Hieruſolymis & nunquam ad humilia deſcendiſſet, turba uſq; hodie ſederet in tenebris & umbra mortis. Sed & duo cæci erant iuxta uiam.

¶ Cacos appellat qui necdum dicere poterant: In lumine tuo uidebimus lumen. Secus uiam, quia uidebatur quidem legis habere notiã, ſed uiam quæ Chriſtus eſt ignorabant, quos pleriq; phariſæos intelligunt & Saducæos: alij uero uirumq; populum, & ueteris teſtamenti & noui: quod alter ſcriptam legem, alter naturalem ſequens, ſine Chriſto cæcus erat. Hi quia per ſe uidere non poterant, audierunt præconia ſaluatoris, & cõfeſſi ſunt filium Dauid. Sin autem uterq; cæcus refertur ad populum Iudeorum, hoc quod ſequitur: Increpabat eos turba, ſuper ethnicis intelligendum eſt, quos apoſtolus monet ne gloriantur & ſuperbiant contra radicem ſuam, ſed cum ipſi errore priorum inſerti fuerint ex oleaſtro in bonam oliuam, nequaquam debeant inuidere priorum ſaluti. Miſerere noſtri fili David. Increpantur à turbis, & nihilominus non tacent, ſed crebrius idipſum ingeminant, ut deſiderium plenum ueræ lucis oſtendant. d ¶ Et ſtetit Ieſus, & uocauit eos, & ait.] Cæci erant, quod pergerent ignorabant, & ſequi non poterant ſaluatorem. Multa fouea in Hiericho, multa rupes & prærupta in profundum uergentia: idcirco dominus ſtat, ut uenire poſſint: & uocari iubet, ne turbæ prohibeant: & interrogat quaſi ignorans quid uelint, ut ex reſponſione cæcorum manifeſta debilitas pateat, & uirtus ex remedio cognoscat. e ¶ Miſertus autem eorum Ieſus, tetigit oculos eorum, & cõfeſſi in uiderunt, & ſecuti ſunt eum.] Tangit oculos, & præſtat artifex quod natura non dederat. Aut certe quod debilitas tulerat, donat miſericordia. Statimq; uiderunt & ſecuti ſunt eum. Qui ante in Hiericho contracti ſedebant,

& clamare tantum nouerant, poſtea ſequuntur Ieſum, non tam pedibus quam uirtutibus. Cap. XXI

E T cum appropinquaffet Hieruſolymis, & ueniſſet in Bethphage ad montem oliueti, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos ſuos, dicens eis: Ite in caſtellum quod contra uos eſt &c.] Egredietur de Hiericho, turbis eduçtis inde quã plurimis, & cæcis reddita ſanitate appropinquat Hieruſolymis, magnis ditatus mercibus, ſalute credentium reddita, ingreditur cupit urbem pacis, & locum uiſionis dei, & arcem ſpeculatorij. Cumq; appropinquaret Hieruſolymis, & ueniſſet Bethphage ad domum maxillarum, qui ſacerdotum uiculus erat, & confeſſionis portabat tyrum, & erat ſitus in monte oliueti, ubi lumina ſciẽtiæ, ubi laborum & dolorum requies, miſit duos diſcipulos ſuos &c.] id eſt, ſciẽtiam & operam, ut ingrederentur caſtellum. Dixitq; eis: Ite in caſtellum quod contra uos eſt. Contra apoſtolos enim erat, nec iugum doctrinarum uolebat accipere. Et ſtatim, inquit, inuenitis aſinam alligatam, & pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi.

Cap. XXI

ueſter ſeruus. Sicut filius hominis non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare: Et dare animam ſuam redemptionem pro multis. Et egredientibus illis ab Hiericho, ſecuta eſt eum turba multa. Et ecce duo cæci ſedentes ſecus uiam, audierunt quia Ieſus tranſiret, & clamauerunt, dicens: Domine miſerere noſtri fili David. Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicens: Domine miſere noſtri fili David. Et ſtetit Ieſus & uocauit eos, & ait: Quid uultis ut faciam uobis? Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi noſtri. Miſertus autem eorum Ieſus, tetigit oculos eorum. Et conſeſſim uiderunt, & ſecuti ſunt eum.

E T cum appropinquaffet Hieruſolymis, & ueniſſet Bethphage ad montem oliueti, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum quod contra uos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam et pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi. Et ſi quis uobis aliquid dixerit, dicite, quia dominus his opus habet, & conſeſſim dimittet eos. Hoc autem factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſubiugalis. Euntẽs autẽ diſcipuli, fecerunt ſicut præcepit illis Ieſus. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos ueſtimẽta ſua, &

Alligata erat aſina multis uinculis peccatorum. Pullus quoq; laſciuus, & frenorum impatiens cum magre, ſecundum euangelium Luca, multos habebat dominos, non uno errori & dogmati ſubditos: & tamen multi domini qui ſibi poteſtatem illicitam uenit abbat, uidentes uerum dominum & ſeruos eius ueniſſe, qui ad ſoluendum miſi fuerant, non audent reſiſtere. Quæ ſit autem aſina & pullus aſinæ, dicemus in ſubditis. g ¶ Hoc autem factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſubiugalis.] Hoc in propheta Zacharia ſcriptum eſt, de quo plenius, ſi uita ſpaciũ fuerit, in ſuo dicetur loco. Nunc ſtringendum breuiter, quod ſecundum literam in paruo itineris ſpacio ſuper utrumq; animal ſedere non quierit. Aut enim ſedit aſinæ, & pullus abſq; ſeſſore fuit: aut ſi pullo, quod magis competit, uſus eſt ad ſedendum, aſina ducta eſt libera. Ergo cum hiſtoria uel impoſſibilitatem habeat uel turpitudinem, ad altiora tranſmittitur, ut aſina iſta quæ ſubiugalis fuit, & edomita & iugum legis traxerat, ſynagoga intelligatur. Pullus aſinæ laſciuus & liber, gentium populus, quibus ſederit Ieſus, miſſis ad eos duobus diſcipulis ſuis, uno in circumciſionem, & altero in gentes. h ¶ Euntẽs autẽ diſcipuli fecerunt ſicut præcepit eis Ieſus, & adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos ueſtimẽta ſua, & eum deſup ſedere fecerunt.] Pullus iſte & aſina, quibus apoſtoli ſternunt ueſtimẽta ſua, ut Ieſus mollius ſedeat: ante aduentum ſaluatoris nudi erant, multisq; ſibi in eos dominatum uendicantibus, abſque operimento frigeant. Poſtquam uero ſuſcepere apoſtolicos

A apostolicas uestes, pulchriores effecti, dominum habuerunt sessorum. Vestis autem apostolica, uel doctrina uirtutum, uel edisseritio scripturarum intelligi potest, siue ecclesiasticorum dogmatum uarietates, quibus nisi anima instructa fuerit & ornata, sessorum habere dominum non meretur. **a** ¶ Plurima autem turba strauerunt uestimenta sua in uia. ¶ Videte differentiam uniuscuiusque personae. Apostoli uestimenta sua super asinum ponunt: turba quae uilius est, subternit pedibus asini, necubi offendat in lapidem, ne calcet spinam, ne labatur in foueam. **b** ¶ Alij autem cadebant ramos de arboribus & sternebant in uia. ¶ De arboribus frugiferis, quibus mons oliueti confusus est, cadebant ramos sternebantque in uia, ut praua recta facerent, & aequarent inaequalia, quo rectius atque securius in corde credentium Christus demonum atque uiciorum uictor incederet. **c** ¶ Turba autem quae praecedebat. ¶ Quia manifesta est historia, spirituales sequamur ordinem disserendi. Turba quae egressa fuerat de Hiericho, & sequuta sunt saluatorem ac discipulos eius, postquam pullum asinae solutum uiderunt, qui ante ligatus fuerat, & apostolorum uestibus exornatum, & sedentem super eum dominum Iesum, supposuerunt uestimenta sua, & strauerunt uiam ramis arborum. Cumque opere cuncta

B fecissent, uocis quoque tribuit testimonium, & praecedentes atque sequentes non breui atque silenti confessione, sed clamore plenissimo resonant: Osanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini. Quod autem dicit: Turba quae praecedebat & quae sequebantur, utrumque ostendit populum, & qui ante euangelium, & qui post euangelium domino crediderunt, consona Iesum confessionis uoce laudare: & secundum superioris parabola exemplum diuersarum horarum operarios, unum fidei accipere primum. Porro quod sequitur: Osanna filio Dauid, quid significet, & ante annos plurimos in breui epistola ad Damasum tunc Romanae urbis episcopum dixisse me memini, & nunc perstringam breuiter. In centesimo decimo septimo psalmo, qui manifeste de aduentu saluatoris scriptus est, inter caetera hoc quoque legitur: Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factum est istud, hoc est mirabile in oculis nostris. Haec est dies quam fecit dominus, exultemus & laetemur in ea. Statimque iungitur: O domine saluum me fac: O domine bene prosperare. Benedictus qui uenit in nomine domini: benediximus uobis de domo domini, & caetera. Pro eo quod habetur in Lxx. interpretibus, **וְהוּא יְהוָה**, id est: O domine saluum fac. In Hebraeo legitur: **וְהוּא יְהוָה** quod manifestius interpretatus est Symmachus, dicens: Obsecro domine saluum me fac, obsecro. Nemo ergo putet ex duobus uerbis, Graeco uidelicet & Hebraeo sermone esse compositum, sed totum Hebraicum, & significare quod aduentus Christi salus mundi sit. Vnde & sequitur: Benedictus qui uenit in nomine domini. Saluatorem quoque id ipsum in euangelio comprobant: Ego ueni in nomine patris mei, & non me receperitis. Alius ueniet in nomine suo, & recipietis eum. Necnon quod iungitur: Osanna, id est, salus in excelsis: perspicue ostenditur, quod aduentus Christi non tantum hominum salus, sed totius mundi sit, terrena iungens coelestibus: Vt omne genus et flectatur coelestium, terrestrium

& infernorum. **d** ¶ Et cum intrasset Hierosolimam, commota est uniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens ueritatem & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos

legimus: Quis est iste rex gloriae? Alijs autem uel ambigentibus uel interrogantibus, uilis plebecula confitetur, a minoribus incipiens, ut ad maiora perueniat, & dicit: **e** ¶ Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilaeae &c. ¶ Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse uenturum, & qui proprie apud Graecos scribitur cum **τὸν ἀρρὸν μαρτυρίαν**, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilaeae, quia ibi educatus fuerat, ut flos campi nutritur in flore

uirtutum. **f** ¶ Et intrauit Iesus in templum dei. ¶ Committatus Iesus turbam credentium, quae uestimenta sua ut illaso pede pullo incederet, strauerat: ingreditur templum, & eicit omnes qui uendebant & emebant in templo, mensasque nummulariorum subuertit, & cathedras uendentium columbas dissipauit, dixitque eis de scripturis sanctis testimoniū proferens, quod domus patris eius, orationis domus esse deberet, non spelunca latronum, uel domus negotiationis: sicut in alio euangelista scriptum est. Et hoc primum sciendum, quod iuxta mandata legis, augustissimo in toto orbe templo domini, & de cunctis penae regionibus Iudaeorum illuc populo confluente, innumerae immolabantur hostiae, maxime festis diebus, taurorum, arietum, hircorum: pauperibus ne absque sacrificio essent, pullos columbarum & turtures offerentibus: accidebat plerumque, ut qui de longe uenerant, non haberent uictimas. Excogitauerunt igitur sacerdotes, quomodo praedam de populo facerent, & omnia animalia quibus opus erat ad sacrificia, uendebant, ut & uenderent non habentibus, & ipsi rursus empta susciperent. Hanc stropham eorum crebra uenientium inopia dissipabat, qui indigebant sumptibus, & non solum hostias non habebant, sed ne unde emerent quidem aues & uilia munuscula. Posuerunt itaque & nummularios qui mutuum sub cautione darent pecuniam. Sed quia erat lege praecipitum, ut nemo usuras acciperet, & prodesse non poterat pecunia foenerata, quae commodi nihil haberet, & interdum sortem perderet, excogitauerunt & aliam technam, ut pro nummularijs colybastas facerent, cuius uerbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Colyba dicuntur apud eos, quae nos appellamus tragemata, uel uilia munuscula: Verbi gratia: frixi ciceris, uuarumque passerum, & poma diuersi generis. Igitur quia usuras accipere non poterant colybastae, qui pecuniam foenerati erant, pro usuris accipiebant uarias species, ut quod non in nummo licebat, in his rebus exigerent quae nummis coemuntur, quasi non hoc ipsum Ezechiel praedicauerit, dicens: Usuram & superabundantiam non accipietis. Istiusmodi dominus cernens in domo patris negotiationem seu latrocinium ardore spiritus concitatus: iuxta quod scriptum est in sexagesimo octauo psalmo: Zelus domus tuae comedit me: fecit sibi flagellum de funiculis, & tantam hominum multitudinem eiecit de templo, dicens: Scriptum est, domus mea, domus orationis uocabitur, uos autem fecistis eam speluncam latronum. Latro enim est, & templum dei in latronum conuertit specum, qui de

f religione

Psal. 23. b

d 209

c 210

X

f 211

Esai. 56. c

Hierc. 7. b

Ioan. 2. c

D

Deut. 23. d

Ezech. 22. c

Ioan. 5. b

Phil. 2. b

A religione sectatur, cultusque eius non tam cultus dei quam ne-
gociationis occasio est. Hoc iuxta historiam, ceterum se-
cundum mysticos intellectus, quotidie Iesus ingreditur
templum patris, & efficit omnes tam episcopos & presby-
teros & diaconos, quam laicos, & uniuersam turbam de
ecclesia sua, & unius

g 212 criminis habet uen-
x dētes pariter & emen-
b 213 tes. Scriptum est enim:
v Gratis accepistis, gra-
tis date. Menfas quo-
que nummulariorum
subuertit. Obserua
propter auariciam sa-
cerdotum, altaria dei,
i 214 nummulariorum men-
vi fas appellari. Cathe-
drasque uendentium co-
lumbas euertit, quae
dunt gratiam spiritus
sancti, & omnia faciunt
ut subiectos populos
deuorent, de quibus
psal. 13. b dicitur: Qui deuor-
rāt populum meum
k 215 sicut escam panis. Iux-
ta simplicem intelli-
gentiam, columbae non
erant in cathedris, sed
in caueis, nisi forte co-
lumarum institores sedebant in cathedris. Quod peni-
tus absurdum est, quia in cathedris, magistrorum magis
dignitas indicatur, quae ad nihilum redigitur, cum mix-
ta fuerit lucris. Quod de ecclesijs diximus, unusquisque
de se intelligat. Dicit enim apostolus: Vos estis templum
dei, & spiritus sanctus habitat in uobis. Non sit in domo
pectoris nostri negotiatio: non ementium uendentiumque
commercia, non donorum cupiditas, ne ingreditur Ie-
sus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum,
nisi flagello adhibito, ut de spelunca latronum & de do-
mo negotiationis, domum faciat orationis. a ¶ Et ac-
cesserunt ad eum caeci & claudi in templo, & sanauit eos. ¶
Nisi menfas nummulariorum euertisset, cathedrasque co-
lumbas uendentium, caeci & claudi lucem pristinam &
concitum gradum non meruissent recipere. b ¶ Vi-
dentes autem principes sacerdotum & scribae mirabilia
quae fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes &c. ¶
Plerique arbitrantur maximum esse signorum, quod La-
zarum suscitatus est, quod caecus ex utero lumen accepe-
rit, quod ad Iordanem uox audita sit patris, quod tras-
figuratus in monte gloriam ostenderit triumphantis. Mi-
hi inter omnia signa quae fecit, hoc uidetur mirabilius esse,
quod unus homo & illo tempore contemptibilis, & in-
tantum uilis ut postea crucifigeretur, scribis & pharisaeis
contra se saeuientibus & uidentibus lucra sua destrui, potue-
rit ad unius flagelli uerbera tantam efficere multitudinem,
menfasque subuertere, & cathedras confringere, & alia fa-
cere quae infinitus non fecisset exercitus. Igneum enim
quiddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diui-
nitatis maiestas lucebat in facie. Cumque manus non au-
deant inficere sacerdotes, tamen opera calumniantur, &
testimonium populi atque puerorum qui clamabant:
Osanna filio Dauid, uertunt in calumniam, quod uideli-
cet hoc non dicatur nisi soli filio dei. Videant ergo episco-
pi & quantumlibet sancti homines, cum quanto pericu-
lo dici ista sibi patiantur, si domino cui uerum hoc diceba-
tur, quia necdum erat solida credentium fides, pro cri-
mine impingitur. c ¶ Iesus autem dicit illis: utique.
Nunquam legistis, quia ex ore infantium & lactentium
perfecisti laudem? ¶ Quam immoderate sententiam tem-
perat, & responsio utrumque uergens, & calumnia non
patens. Non dixit quod scribae audire cupiebant, bene-

faciunt pueri, ut mihi testimonium perhibeant: nec rursus
sum errant, pueri sunt, debetis aetati ignoscere: sed pro-
fert exemplum de octauo psalmo, ut tacente domino,
scripturarum testimonium puerorum dicta firmaret.
d ¶ Et relictis illis abiit foras extra ciuitatem in Betha-
niam, ibique mansit. ¶ Reliquit incredulos,
& urbem egressus con-
tradicientium, iuit Be-
thaniam, quod inter-
pretatur domus obe-
dientiae: iam tunc uo-
cationem gentium pra-
figurans, ibique mansit,
quia in Israel perma-
nere non potuit. Hoc
quoque intelligendum
est quod tanta fuerit
paupertatis, & ita nul-
li adulate sit, ut in ur-
be maxima nullum ho-
spitem, nullam inue-
nerit mansionem, sed
in agro paruulo apud
Lazarum sororesque
eius habitaret, eorum
quippe uicus Betha-
nia est. e ¶ Mane au-
tem reuertens in ciui-
tatem, esurijt. Et uidens

speluncam latronum. ¶ Et accesserunt ad eum caeci &
claudi in templo, & sanauit eos. ¶ Videntes autem prin-
cipes sacerdotum & scribae mirabilia quae fecit, & pue-
ros clamantes in templo, & dicentes: Osanna filio Da-
uid, indignati sunt. Et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt?
Iesus autem dicit eis: Vtique: Nunquam legistis, quia ex
ore infantium & lactentium perfecisti laudem? ¶ Et reli-
ctis illis abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique
mansit. Mane autem reuertens in ciuitatem, esurijt. Et ui-
dens fici arborem unam secus uiam, uenit ad eam, & ni-
hil inuenit in ea nisi folia tantum. Et ait illi: Nunquam ex te
fructus nascatur in sempiternum, & arefacta est continuo
ficulnea. Et uidentes discipuli mirati sunt, dicentes: Quo-
modo continuo aruit? ¶ Respondens autem Iesus, ait
eis: Amen dico uobis, si habueritis fidem & non haesi-
taueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti

huic fici arborem unam secus uiam, uenit ad eam, & nihil in-
uenit in ea &c. ¶ Discussis noctis tenebris, matutina lu-
ce radiante, & uicina meridie, in qua dominus passione
sua illustraturus erat orbem, cum in ciuitatem reuertere-
tur, esurijt, uel ueritatem humanae carnis ostendens, uel
esuriens salutem credentium, & astuans ad incredulita-
tem Israelis. Cumque uidisset arborem unam, quam intel-
ligimus synagogam, & conciliabulum Iudaeorum iuxta
uiam: habebat enim legem, & ideo iuxta uiam erat, quia
non credebant in uiam: uenit ad eam, stantem scilicet &
immobilem, & non habentem euangelij pedes: nihil quoniam
uenit in ea, nisi folia tantum, promissionum strepitum,
traditiones pharisaicas, & iactationem legis, & ornamen-
ta uerborum absque ullis fructibus ueritatis. Vnde & alius
euangelista dicit: Nondum enim erat tempus, siue quod
tempus non dum uenerat saluationis Israel, eo quod non-
dum gentium populus subintrasset: siue quod prae-
terisset tempus fidei, quia ad illum primum ueniens, & spre-
tus, transisset ad nationes. Et ait illi: Nunquam ex te fru-
ctus nascatur, uel in sempiternum uel in seculum, utrum
que enim &c. ¶ Gracus sermo significat. Et arefacta est
ficulnea, quae esuriens domino cibos quos ille cupierat
non habebat. Sic autem aruerunt folia, ut truncus ipse re-
maneret, & fractis ramis uireret radix, quae in nouissimo
tempore si credere uoluerit, uirgulta fidei pullulet, im-
pleaturque scriptura, dicens: Est arbori spes. Iuxta litteram
autem dominus passurus in populis, & batulaturus scabi-
dum crucis, debuit discipulorum animos signi antici-
patione firmare. Vnde & discipuli mirantur, dicentes:
Quomodo continuo aruit? Potuit ergo saluator eadem
uirtute etiam inimicos siccare suos, nisi eorum per poeni-
tentiam expectasset salutem. f ¶ Respondens autem Ie-
sus, ait eis: Amen dico uobis, si habueritis fidem & non
hesitaueritis, non solum de ficulnea facietis: & si monti huic
dixeritis, tolle & iacta te in mare, fiet. ¶ Latrant contra nos
gentium canes in suis uoluminibus, quae in impietatis
propriae memoriae reliquerunt, asserentes apostolos non
habuisse fidem, quia motes transferre non potuerint. Qui-
bus nos respondebimus multa facta esse signa a domi-
no, iuxta Ioannis euangelista testimonium, quae si scripta
essent, mundus capere non posset. Non quo mundus uo-
lumina capere non potuerit, quae potest, quis multiplicia
fieri, unum

2. Cor. 6. d

B

Marc. 9. d

Marc. 11.

Ioh. 14.

Ioh. 14.

A sint, unum armariolū uel unum capere scrinium, sed quā magnitudinem signorum prae miraculis & incredulitate ferre non possit. Igitur & haec credimus fecisse apostolos, sed ideo scripta non esse, ne infidelibus contra dicendi maior daretur occasio. Alioquin interrogemus eos utrum credant his signis, quae scripta narrantur an nō. Et cum incredulos uiderimus, consequenter probabimus, nec maioribus eos credituros fuisse, qui minoribus nō crediderint. Hoc aduersum illos. Caterum nos ut ante iam diximus, mōtē diaboli intelligamus superbientem, & iactantē se contra creatorem suum, qui a propheta mōs corruptus appellatur. Et cum animā hominis possederit, & in ea fuerit radicans, ab apostolis & his qui similes apostolorū sūt, trāsferri potest in mare: hoc est in loca salta et fluctuantia & amara, quae nullā habent dulcedinem dei, & apud incredulorū mentem, ut porcorū duo milia suffocari. Idipsum & in psalmis legitur: Non timebimus dum turbabitur terra, & trāsferent montes in cor maris. **a** ¶ Et cum uenisset in templum, accesserunt ad eum docentes, principes sacerdotū & seniores populi &c.] Diuersis uerbis eandem quam supra calumniam struit, quando dixerunt: In Beelzebub principe demoniorū eicit hic daemonia. Quando enim dicunt: In qua potestate haec facis: de dei dubitant potestate, & subintelligi uolunt diaboli esse quod faciat. Addētes quoque: Quis tibi dedit hanc potestatem, manifestissime dei filium negant, quem putant non suis uiribus, sed alienis signa facere. **b** ¶ Respondens autem Iesus dixit illis: Interrogabo &c.] Hoc est quod uulgo dicitur: Malo arboris nodo, malus clauus aut cuneus infundendus est. Poterat dominus aperta responsione tentatum calumniam confutare, sed prudenter interrogat, ut suo ipsi uel silentio uel sententia cōdemnetur. Si enim respondissent baptisma Ioannis esse de coelo, ut ipsi sapientes in malicia pertractarunt, consequens erat responsio: quare ergo non estis baptizati à Ioāne? Si dicere uoluissent, humana deceptione esse compositū, & nihil habuisse diuinum, seditionem populi formidabāt. Omnes enim gregatim multitudines Ioannis receperant baptisma, & sic eum habebant ut prophetam. Respondit itaque impiissima factio, & humilitatis uerbo quo nescire se diceret, usa est ad insidias coaptandas. **c** ¶ At illis & ipse: Nec ego dico uobis in qua potestate haec facio.] Illi in eo quod nescire se responderant, mentiti sunt: consequens ergo erat iuxta responsionē eorum dominum quoque di-

cere, nec ego scio: sed mentiri ueritas non potest, & ait: Nec ego dico uobis. Ex quo ostendit & illos scire, sed respondere nolle: & se nosse, & ideo nō dicere, quia illi quod sciunt, taceāt: & statim infert parabolam, quae & illos impietatis arguat, & ad gentes regnum dei doceat transfe-

rendum. **d** ¶ Quid autē uobis uidetur, homo habebat duos filios.] Hi sunt duo filij, qui & in Luca parabola describuntur, frugi & luxuriosus, & de quibus Zacharias propheta loquitur: Assumpsi mihi duas uirgas, unā uocaui decorem, & alteram uocaui funiculū, & paui gregem. Prius mo dicitur gētilium populo per naturalis legis noticiam: Vade & operare in uinea mea: hoc ē, quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris. Qui superbe respondit: No-
lo. Postea uero in aduentu saluatoris, acta poenitentia, operatus est in uinea dei, & sermonis contumaciam labore correxit. Secū-
dus autem filius, populus Iudaeorum est, qui respondit Moysi: Omnia quaecūque dixerit dominus, faciemus, & non iuit in uineam, quia interfecto patrisfamilias filio, se putauit heredē. Alij uero non putant gentiliū & Iudaeorum esse parabolā, sed simpliciter peccatorū & iustorum, ipso quoque domino proposito: nem suam postea dis-

serente. **e** ¶ Amen dico uobis, quia publicani & meretrices praecedunt uos in regno dei.] Eo quod illi qui per mala opera deo se seruire negauerāt, postea poenitentia baptismum acceperint à Ioanne. Pharisei autem qui iusticiam praeferebant, & legem se dei facere iactabant, Ioannis contempto baptismo, dei praecepta non fecerunt. Unde dicit: **f** ¶ Venit enim ad uos Ioannes in uia iusticiae, & non credidistis ei &c.] Porro quod dicitur: Quis ex duobus fecit uoluntatem patris? Et illi dicunt: Nouissimus. Sciendum est in ueris exemplaribus nō haberi nouissimum, sed primum, ut proprio iudicio cōdemnent. Si autem nouissimū uoluerimus legere, manifesta est interpretatio, ut dicamus intelligere quidem ueritatem Iudaeos, sed tergiversari, & nolle dicere quod sentiunt: sicut & baptismum Ioannis scientes esse de coelo dicere noluerunt. **g** ¶ Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias qui plantauit uineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & aedificauit turrim, & locauit eam agricolis &c.] Hoc est quod dominus sumptum de pro uerbis significauit: Durum est aduersus stimulum calcitrare. Principes sacerdotū & seniores populi qui interrogauerant dominū, in qua potestate haec facis, & quis tibi dedit hanc potestatem? & uoluerant in uerbo capere sapientiam

C

l 216

IIII

m 217

II

Luc. 15

Zach. 11, 6

n 218

X

D

Exod. 24, 4

o 219

II

Act. 9, 4

f 2 pientiam

A pientia, sua arte superant, & audiunt in parabolis quod aperta facie non merebantur audire. Homo iste paterfamilias, ipse est qui habebat duos filios, & qui in alia parabola conduxit operarios in vineam suam, qui plantauit vineam: de qua & Esaias plenissime per canticum lo-

Esai. 5. a quitur, ad extremum inferens: Vineam domini sabaoth domus Israel est. Et in psalmo:

Psalm. 79. b Vineam de Aegypto, inquit, transtulisti: eiecisti gentes, & planta-

sti eam. Et septem circumdedit ei, uel murum urbis, uel angulum auxilia: & fodit in ea torcular, aut altare, aut illa torcularia, quorum & tres psalmi titulo prae-

tant, octauus & octogesima & octogesima musterti. Et edificauit turrim, haud dubium quin templum, de quo dicit per Michaeam:

Mich. 4. c Et tu turris nebulosa filia Sion. Et locauit eam agricolis, quos alibi vineae operarios appella-

uit, qui conducti fuerant hora prima, tertia, sexta, nona & undecima. Et peregre profectus est, cum audisset

p 220 factus est, non loci mutatione. Nam deus unde abesse potest quo copulatur omnia: & qui dicit per Hieremiam:

Hiere. 23. c Ego deus appropinquans, & non de longinquo, dicit dominus. Sed abire uidetur a vinea, ut uinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat.

a ¶ Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. Dederat eis legem, & in hac eos vinea operari iusserat, ut fructum legis in operibus exhiberent. Postea misit ad eos

seruos, quos illi apprehensos uel occiderunt, uel lapidauerunt, ut Naboth: & Zachariam, quem interfecerunt inter templum & altare. Legamus epistolam Pauli ad Hebraeos, & ex ea plenissime discemus qui seruorum domini quanta perpassi sint.

4. Reg. 21 **b** ¶ Nouissime autem misit &c. In eo quod supra legimus: Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter: patientiam ostendit patrifamilias, quod frequentius miserit, ut malos colonos ad poenitentiam prouocaret: illi autem thesaurizauerunt sibi iram in die irae. Porro quod iungitur: Verebuntur filium meum, non de ignorantia uenit. Quid enim nesciat patrifamilias, qui hoc loco deus pater intelligitur? Sed semper ambigere dicitur deus, ut libera uoluntas homini reseruetur. Interrogamus Arium & Eunomium: Ecce pater dicitur ignorare, & sententiam temperat, & quantum in uobis est probatur esse mentitus. Quicquid pro patre responderint, hoc intelligant pro filio, qui se dicit ignorare consummationis diem. **c** ¶ Et apprehensum eum &c. Et Apostolus loquitur, quod extra portam Iesus crucifixus sit. Possimus & aliter intelligere, quod electus sit extra vineam, & ibi occisus, ut suscipientibus se gentibus, alijs vinea locaretur.

d ¶ Cum ergo uenerit &c. Interrogat eos dominus, non quod ignoret quid responsuri sint, sed ut propria responsio,

peregre profectus est. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. Et agricolae apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium uero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter. Nouissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolae autem uidentes filium, dixerunt intra se: Hic est haeres, uenite occidamus eum, & habebimus haereditatem eius. Et apprehensum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo uenerit dominus vineae, quod faciet agricolis illis? Ait illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Dicit illis Iesus: Nunquam legistis in scripturis: Lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ideo dico uobis, quia auferetur a uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem uero ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotum et pharisaei parabolas eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et querentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.

Cap. XXII

Et respon-

diderit in eum, non confundetur. **f** ¶ Ideo dico uobis, quia auferetur a uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Aliquotiens dixi, regnum dei, scripturas sanctas intelligi, quas dominus abstulit a Iudeis & nobis tradidit, ut faciamus fructus earum. Ista est vinea quae traditur agricolis & uinitoribus, in qua qui operati non fuerint, nomen tantum habentes scripturarum, fructus uinea perdituri sunt. **g** ¶ Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem uero ceciderit, conteret eum. Aliud est offendere Christum per mala opera, aliud negare. Qui peccator est, & tamen in illum credit, cadit quidem super lapidem & confringitur, sed non omnino conteritur: reseruatur enim per poenitentiam ad salutem. Super quem uero ille ceciderit: hoc est, cui lapis ipse irruerit, & qui Christum penitus negauerit, sic conteret eum, ut nec testa quidem remaneat in qua hauriat aqua pusillum. **h** ¶ Et cum audissent principes sacerdotum & pharisaei parabolas eius, cognouerunt quod de ipsis diceret, & querentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant. Quamuis duro corde essent, & propter incredulitatem & impietatem in filium dei, habentes tamen apertas propositiones negare non poterant: & intelligebant contra se omnes domini sententias dirigi. Vnde uolebant quidem eum interficere, sed timebant turbas, quia sicut prophetam eum habebant. Sempiterna mobilitas est, nec in proposita uoluntate persistens, atque in morem fluxum diuersorum uentorum uenerantur & colunt, postea contra eum clamant: Crucifige, crucifige talem.

Cap. XXII

Et respon-

A Respondens Iesus, dixit in parabolis eis, dicens: Simile factum est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Pharisei intelligentes de se dici parabolas, quarebant eum tenere & occidere. Hanc eorum sciens dominus uoluntatem nihilominus increpat sauien-

tes, nec timore superatur, quo minus arguat peccatores. Rex iste qui fecit nuptias filio suo, deus omnipotens est. Facit autem nuptias domino nostro Iesu Christo & ecclesiae, quae tam ex Iudaeis quam ex gentibus congregata est. **b** ¶ Et misit seruum suum uocare inuitatos ad nuptias, & nolebant uenire. Iterum misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei & altitia occisa sunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt. Et abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negotiationem suam. Reliqui uero tenuerunt seruos eius, & contumelios affectos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoscunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletae sunt nuptiae discumbentium. **b** Intravit autem rex, ut uideret discumbentes, & uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali, & ait illi: Amice, quomodo

E Respondens Iesus dixit iterum in parabolis eis, dicens: Simile factum est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit seruum suum uocare inuitatos ad nuptias, & nolebant uenire. Iterum misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei & altitia occisa sunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt. Et abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negotiationem suam. Reliqui uero tenuerunt seruos eius, & contumelios affectos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoscunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletae sunt nuptiae discumbentium. **b** Intravit autem rex, ut uideret discumbentes, & uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali, & ait illi: Amice, quomodo

uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali &c. Hi qui inuitati fuerant ad nuptias, de sepibus & angulis & plateis & diuersis locis, coena regis impleuerat. Sed postea quum uenisset rex ut uideret discumbentes in conuiuio suo, hoc est, in sua quasi fide requiescentes, ut in die iudicii uisitarei cõuiuas, & discerneret merita singulorum: inuenit unum qui ueste indutus non erat nuptiali. Vnus iste, omnes qui sociati sunt malicia intelliguntur. Vestis autem nuptialis, praecipua sunt domini, & opera quae complentur ex lege & euangelio, notumque hominis efficiunt uestimentum. Si quis igitur in tempore iudicii inueniatur sub nomine Christiano non habere uestem nuptialem: hoc est, uestem super corlestis hominis, sed uestem pollutam, id est, ueteris hominis exitus: hic statim corripitur, & dicitur ei: Amice quomodo huc intra-

trasti? Amicum uocat quod inuitatus ad nuptias est: arguit impudentiam quod ueste sordida, mundicias polluerit nuptiales. At ille obmutuit. In tempore enim illo non erit locus poenitentiae, nec negandi facultas, cum omnes angeli & mundus ipse testis sit peccatorum. **i** ¶ Tunc dixit rex ministris: Ligatis pedibus & manibus eius mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Manus ligatas & pedes, fletumque oculorum & stridorem dentium, uel ad comprobandam resurrectionis intellige ueritatem. Vel certe ideo ligatur manus & pedes, ut male operari & currere desistant ad effundendum sanguinem. In fletu quoque oculorum & stridore dentium, per metaphoram membrorum corporalium, magnitudo ostenditur tormentorum. **k** ¶ Multi autem sunt uocati, pauci uero electi. Omnes parabolas breui sententia comprehendis, quod & in opere uinea, & in aedificatione domus, & in conuiuio nuptiali, non initia, sed finis quaratur. **l** ¶ Tunc abeuntes pharisei, consilium inierunt ut caperent eum &c. Nuper sub Caesare Augusto Iudaea subiecta Romanis, quando in toto orbe est celebrata de scriptio, stipendiaria facta fuerat: & erat in populo magna seditio, dicentibus alijs pro securitate & quiete, quia Romani pro omnibus militarent debere tributa persolui: Phariseis uero qui sibi applaudebant de iusticia e contrario dicentibus, non debere populum dei qui decimas solueret, & primitiua daret: & cetera quae in lege scripta sunt, faceret, humanis legibus subiicere: Caesar Augustus Herodem filium Antipatris alienigenam, & profelyum

opes regiae describuntur, ut ex carnalibus intelligantur spiritualia: uel certe dogmatum magnitudo & doctrina dei lege plenissima sentiri potest. **d** ¶ Et abierunt, alius in uillam suam, alius uero ad negotiationem suam. Reliqui uero tenuerunt seruos eius &c. Inter eos qui non recipiunt euangelij ueritatem, multa diuersitas est: Minoris enim criminis sunt qui occupati alijs rebus uenire noluerunt, his qui contempto inuitantis affectu, uerterunt humanitatem in crudelitatem, & tentos seruos regis, uel contumelios affecterunt, uel occiderunt. In hac parabola sponsi siletur occisio, & per seruorum mortes, contemptus ostenditur nuptiarum. **e** ¶ Rex autem cum audisset, iratus est. De quo dictum supra fuerat: Simile factum est regnum coelorum homini regi, quando inuitabat ad nuptias, & agebat opera clementiae, hominis nomen appositum est: nunc quando ad ultionem uenit, homo siletur, & rex tantum dicitur. **f** ¶ Et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos &c. Exercitus seu ultores angelos, de quibus in psalmis scribitur: Immissiones per angelos pessimos: seu Romanos intelligamus sub duce Vespasiano & Tito, qui oculis Iudaeae populis, prauaricatricem succenderint ciuitatem. **g** ¶ Tunc ait seruis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum &c. Gentilium populus non erat in ijs, sed in exitibus uiarum. Quamquam autem quomodo in his qui foris erant inter malos, & boni aliqui sunt reperi: Hunc locum plenius tractat Apostolus ad Romanos, quod gentes naturaliter facientes ea

p[er] al. 77. c

Rom. 2. c

d 221
Vb 222
Xc 223
II

f 3 regem

A regem Iudæis constituerat, qui tributis præficeret, & Romano pareret imperio. Mittunt igitur pharisæi discipulos suos cum Herodianis, id est, militibus Herodis, seu quos illudentes pharisæi, quia Romanis tributa solvebant, Herodianos uocabant, & non diuino cultui deditos. Quidam Latino

rū ridicule Herodiam nos putant, qui Herodem Christū esse credebant, quod nusquam omnino legimus.

a ¶ Magister, scimus quia uerax es, & uiam dei in ueritate doces, & nō est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis, qd tibi uidetur: Licet cēsum dari Cæsari, an nō? Cōgnita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostenditē mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus: Cuius est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt dei, deo. Et audientes, mirati sunt. Et relicto eo, abierunt. In illō die accesserunt ad eum Saddu-

B cæi, qui dicunt non esse resurrectionem. Et interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moses dixit: si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & suscitet semē fratri suo. Erant autem apud nos septē fratres, & primus uxore ducta defunctus est, & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo. Similiter secundus & tertius usq; ad septimū. Nouissime autē omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergo cuius erit de septē uxor? Omnes em habuerūt eam.

Respondēs autē Iesus, ait illis: Erratis, nesciētes scripturas neq; uirtutē dei. In resurrectione em neq; nubent neq; nubent, sed sunt sicut angeli dei in cœlo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a deo, di-

iusticiam præferbant, unde & diuisi uocabantur a populo. Sadducæi autem qui interpretantur iusti, & ipsi uendicabant sibi quod non erant: prioribus, & corporis & animæ resurrectionē credentibus, consentientibusq; & angelos & spiritū, sequentes (iuxta Acta apostolorum) omnia denegabant. Ita

sunt duæ domus, de quibus Esaias manifestis docet, qd offensa sint in lapidem scādali. i ¶ Et inter rogauerunt eum, dicentes: Magister, Moses dixit: si quis mortuus fuerit nō habēs filiū, ut ducat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri. Qui resurrectionem corporum non credebant, & animam putabant interire cū corporibus, recte istius modi fingunt fabulā, quæ delyramenti arguat eos qui resurrectionē asserant mortuorū. Potest autem fieri ut uere in gente eorum aliquādo hoc acciderit. k ¶ In resurrectione ergo cuius erit de septē uxor? Omnes em habuerunt eam. j Turpitudinē fabulæ opponunt, ut resurrectionis denegent ueritatē. l ¶ Respondens autē Iesus, ait illis: Erratis, nesciētes scripturas neq; uirtutem dei. j Pro-

pterea errant, quia scripturas nesciūt, & quia scripturas ignorant, cōsequenter nesciunt uirtutē dei: hoc est, Christum qui est dei uirtus & dei sapientia. m ¶ In resurrectione enim neq; nubent neq; nubentur &c. j Latina consuetudo, græco idiomati non respondet. Nubere enim proprie dicitur mulieres, & uiri uxores ducere: sed nos simpliciter dictum intelligamus, quod nubere de uiris, & nubi de uxoribus scriptum sit. Si in resurrectione non nubent, neq; nubentur, resurgent ergo corpora quæ possunt nubere & nubi. Nemo quippe dicit de lapide & arbore, & his rebus quæ non habent membra genitalia, q non nubant neq; nubantur, sed de his qui cum possunt nubere, tamen alia ratione non nubunt. Quod autem infertur: Sed sunt sicut angeli dei in cœlo, spiritualis repro mittitur cōuersatio. n ¶ De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a deo dicente uobis: Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob. Non est deus mortuorum, sed uiuentium. Et audientes turbæ mirabantur de doctrina eius. j Ad comprobandam resurrectionis ueritatē, multo alijs manifestioribus exemplis uti potuit, e quibus est illud: Suscitabuntur mortui, & resurgent qui in sepulchris sunt. Et in alio loco: Multi dormientium de terræ puluere consurgent, alij in uitam, & alij in opprobrium & confusionem æternam. Quaritur itaque quid sibi uoluerit dominus hoc proferre testimoniū, quod uidetur ambigū, uel nō satis ad resurrectionis pertinēs ueritatē: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, & quāsi hoc plato phauit qd uolebat, statim intulerit: Nō est deus mortuorū, sed uiuentiū. Cuius rei turbæ quoq; circūstantes mysterium cognoscentes

A cognoscentes, admirata sunt de doctrina & responsis illius. Supra diximus Sadduceos, nec angelum, nec spiritum nec resurrectionem corporum confidentes: animarum quoque interitum predicasse. Hi quinque tantum libros Moysi recipiebant, prophetarum uaticinia respuen-

tes. Stultum ergo erat inde proferre testimonia: cuius auctoritatem non sequebatur. Porro ad aeternitatem animarum probandam de Moese ponit exemplum: Ego sum deus Abraham, & de Isaac, & de Iacob: statimque infert: Non est mortuorum deus, sed uiuentium: ut cum probauerit animas permanere post mortem: neque enim poterat fieri, ut eorum esset deus qui nequaquam subsisterent: consequenter introduceretur & corporum resurrectio quae cum animabus bona malae gesserunt. Hunc locum plenius in extrema parte primae epistolae ad Corinthios Paulus apostolos exequitur.

¶ Pharisei audito &c.] Quod de Hero de & Pontio Pilato legimus in domini necem fecisse concordiam: hoc etiam nunc de phariseis cernimus & Sadduceis, qui inter se contrarii sunt: sed ad tentandum Iesum pari mente consentiunt. Qui ergo iam supra in ostensione denarii fuerant confutati, & aduersae partis factio-

nem uiderant subrutam, debuerant exemplo moneri ne ultra molirentur insidias: sed maliuolentia & liuor nutrit impudentiam. Interrogat unus ex legis doctoribus, non scire desiderans, sed tentans, interrogatus nosset quod interrogabatur, quod sit maius mandatum: non de mandatis interrogans, sed quod sit primum magnumque mandatum: ut cum omnia quae deus mandauerit magna sint: quicquid ille responderit, occasionem habeat calumniandi: aliud asserens magnum esse de pluribus. Quicunque igitur nouit & interrogat non uoto discendi, sed studio cognoscendi, an nouerit ille qui responsurus est: in similitudinem phariseorum non quasi discipulus, sed quasi tentator accedit.

COMMENTARIORVM HIERONYMI
in Matthaeum liber quartus.

Congregatis &c.] Qui ad tentandum Iesum fuerant congregati, & ueritatem fraudulenta interrogatione capere nitebantur: occasiorem praeberunt confutationis suae. Interrogantur quod de Christo cuius filius sit. Interrogatio Iesu nobis praeficit usque hodie contra Iudaeos. Et hi enim qui consentiunt Christo esse uenturum, hominem simplicem & sanctum uirum asserunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti a domino: si simplex homo est, & filius tan-

tum Dauid: quomodo Dauid uocet eum dominum suum, non erroris incerto, nec propria uoluntate, sed in spiritu sancto. Testimonium autem quod posuit, de centesimo nono psalmo sumptum est. Dominus igitur Dauid uocatur, non secundum id quod de eo natus est: sed iuxta

id quod natus ex patre semper fuit: praeniciens ipsum carnis suae patrem. Iudaei ad deludendam interrogationis ueritatem friuola multa constringunt: uernaculum Abraham asserentes, cuius fuerit filius Damascus Eliezer, & ex ipsius persona scriptum psal-

d 224
VI

Gen. 14. c
15. c

mus: quod post eadem quinque regum, dominus deus domino suo dixerit Abraham: sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

c 225

Quos interrogemus: quomodo deus dixerit Abraham ea quae sequuntur: Tecum principium in die uirtutis tuae in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. Et iurauit do-

f 226

minus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec.

II

Et respondere cogamus, quomodo Abraham ante luciferum genitus sit, & sacerdos fuerit secundum ordinem Melchisedec: pro quo Melchisedec obtulerit panem & uinum, & a quo decimas praedae acceperit.

d 227

II

¶ Et

b 228

V

digito

nemo poterat ei respondere uerbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare &c.] pharisei & Sadducei quarentes occasionem calumniae, & uerbum aliquod inuenire quod pateret in insidiis: quia in sermonibus confutati sunt: ultra non interrogant, sed apertissime comprehensum, Romanae tradunt potestati. Ex quo intelligimus uenena inuidiae posse quidem superari, sed difficile conquirere.

Cap. XXIII.

Tunc Iesus locutus est ad turbas &c.] Quid mansuetius, quid benignius domino? Tentatur a phariseis: confringuntur insidiae eorum, & secundum psalmistam: Sagittae paruulorum factae sunt plagae eorum: & nihilo minus propter sacerdotum & nominis dignitatem: hortatur populos ut subiiciantur eis, non opera sed doctrinam considerantes. Quod autem ait: super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisei: per cathedram doctrinam legis ostendit. Ergo & illud quod dicitur in psalmo: In cathedra pestilentiae non sedet, & cathedras uendentium columbas euerit: doctrinam debemus accipere. ¶ Alligant autem onera grauiora & importabilia, & imponunt in humeros hominum, quibus alligantur onera, spiritualiter intelligenda sunt.

Psal. 65. b

f 4 ¶ Omnia